

WESTERN ROMAN
LASO
cijena 480 d broj 755

J. Mark

LJUBAV I RAT

J. Mark

LJUBAV I RAT

**VJESNIKOVA
PRESS
AGENCIJA**

Glavni i odgovorni urednik: Milivoj Pašiček
Izdavač: NIŠPRO VJESNIK (predsjednik Poslovnog odbora Vjekoslav Koprivnjak) – OOUR Informativno-revijalna izdanja (direktor Božidar Radman)
Predsjedavajući Savjeta: dr Ivan Krtalić
Adresa redakcije, izdavača i tiskare: 41000 Zagreb, Avenija bratstva i jedinstva 4
Telefoni: 041/526-099, 515-555, 519-555 i 333-333
Telex: 21 121 YU VSK
Kolegij redakcije: Berislav Grabušnik (graf. ur.), Marija Jurela (urednik), Pavle Lugarić (zamjenik gl. i odg. urednika), Milivoj Pašiček, Biserka Pupavac (pomoćnik gl. i odg. urednika) Tisak: NIŠPRO »Vjesnik«, OOUR Novinska rotacija i OOUR TM

Urednik: Ana Hrastović
Grafički urednik: Ivica Bartolić

J. Mark: **Ljubav i rat**
Copyright: VPA
Recenzija: Biserka Pupavac

Laso broj 755 izlazi 1. 4. 1988.
u nakladi od 60.000 primjeraka.

I

— Rat! Rat! Počeo je rat! — začuo sam kroz otvoren prozor uzbuđene Johnnyjeve povike.

Bilo je rano poslijepodne. Izležavao sam se u svojoj sobi nakon obilnog ručka. Iako je bio travanj, već je bilo prilično vruće, pa sam uživao u hladovini sobe.

Lijeno sam se promiseškoljio i okrenuo na drugu stranu, pomislivši da je riječ o jednom od nestašluka moga maloga brata. Johnny je bio pametno dijete, ali je imao prokleta bujnu maštu i često su mu padale svakakve gluposti na pamet.

Majka je izišla na verandu i prekorila ga:

— Smiri se, Johnny! Galamiš kao da si sam. Zar ne znaš da otac spava? Ako ga probudiš, znaš što te očekuje. Već si se imao prilike uvjeriti da je prilično nezgodan kad ga probudiš iz sna.

Međutim, Johnny je bio toliko uzbuđen da se nije ni osvrnuo na majčine riječi.

— Ali stvarno je počeo rat, mama! — plačljivim glasom nastavio je on, uvrijeđen što mu majka ne vjeruje.

— Sad mi je stvarno dosta!

Sve ima svoje granice, pa tako i ove tvoje glupe šale. Smjesta se gubi u svojoj sobi ili ću ponovno upotrijebiti remen! — ljutito je vikala majka.

Po njezinom sam glasu zaključio da se ozbiljno naljutila.

— Možda mali ipak ima pravo. Čovjek nikad ne zna što ti prokleti Englezi spremaju! — začuo sam slabašni glas oćevog strica Fredericka.

Bio je zaista star. Nitko nije znao koliko mu je godina, ali su bili uvjereni da je zasigurno prekoračio stotu. Sudjelovao je u ratu za nezavisnost, pa je o tome često volio pričati svakome tko ga je htio slušati, no takvih je bilo malo. Već smo napamet znali sve o njegovim hrabrim djelima, iako smo pretpostavljali da su većim dijelom bili plod njegove mašte. Živio je u svom svijetu i činilo se da je potpuno zadovoljan. Zato mu nismo htjeli objašnjavati da smo Engleze već odavno istjerali i da od njih više ne prijeti nikakva opasnost.

— Vama bi bilo pametnije da se ne miješate! — ljutito se okomila majka. — Nije ni čudo što mali svašta izmišlja, kad ste mu

glavu napunili svakakvim glu-
postima.

— Ali, mama, kunem ti se da ništa nisam izmislio — plačno je nastavio Johnny povrijeđen u svojoj taštini.

— Što se ovdje događa? — zagrmio je i duboki očev glas.

Shvatio sam da više ništa neće biti od mog poslijepodnevnog odmora. Ustao sam te navukao hlače i odjenuo košulju. Ljutito sam zamrmljao jer nisam mogao pronaći drugu čarapu. Konačno sam je spazio ispod kreveta i nije mi bilo jasno kako je onamo dospjela. Navukao sam čizme i izišao iz sobe. Niz drvene stepenice spustio sam, se u dnevni boravak i izišao na verandu.

Prizor koji sam ugledao bio je prilično zanimljiv. U velikoj stolici za njihanje udobno se zavalio stric Frederick i veselo promatrao što se zbiva. Iznenadan događaj očito ga je razveselio, jer je unio trunku promjene u jednoličnu svakodnevicu. Pušio je veliku lulu iz koje se veoma dimilo.

Malo dalje stajala je majka, zabrinuta, jer je otac već ščepao brata u svoje jake ruke. Bio je prilično nagle naravi.

Johnny se potpuno skutrio, želeći se zaštititi od očevih šaka. Činilo se da je i njemu bilo jasno da mu nema spasa.

Majka se nije usudila uplitati, jer je znala da bi njezine molbe još više razljutile oca.

— Istjerat ću ja tebi rat iz glave. Umjesto da učiš, ti izmišljaš svakakve manguparije — bijesno je kiptio otac.

— Uvjeravam te da ništa nisam izmislio, tata! Ne znam što bih imao od toga — zapomagao je Johnny.

— Kako ti je to onda palo na pamet? — brundao je otac.

— Čuo sam to na Ronstoneovoj plantaži i odmah dotrčao da vas obavijestim.

— Pa da i jest tako, baš će tebi netko o tome pričati — ljutito je odbrusio otac, ali već malo pokoleban.

Johnny je to osjetio i odmah dodao:

— Slučajno sam čuo kako je Ronstonea obavijestio jedan čovjek o tome. Dojahao je kao izbezumljen.

— A što si ti ondje radio? — zanimalo je oca.

— Igrao sam se s Dickom i Otisom — rekao je Johnny plačljivo.

Iznenadeni događaj spasio je Johnnyja ili je barem odgodio izvršenje kazne za kasnije.

U dvorište je, naime, dojurio jedan jahač. Bio je obavijen oblakom prašine. Kad se već činilo da će uletjeti ravno među nas, naglo je povukao uzde. Životinja se propela na stražnje noge i zaustavila. Muškarac je, po svemu sudeći, bio iskusan jahač. On u istom trenutku vješto skoči sa sedla i sigurno se dočeka na zemlji.

Iako sam bio siguran da ga nikad dotad nisam vidio, činilo se da ga otac pozna. Podozrivo ga je pogledao i upitao:

— Čemu tolika žurba, Morrise?

— Na licu mu se vidjelo da nam želi nešto reći, ali je bio tako zadihan da nije mogao odmah odgovoriti.

Otac je to shvatio. Okrenuo se prema Joshui, našem Crncu, te mu zapovijedio:

— Donesi vrč vode, Joshua. Crnac se naklonio i nestao u

kući. Morris je konačno došao do daha.

— Počeo je rat. Doyle! Naši su napali Fort Sumter i prokleti Jenkiji navijestili su nam nakon toga rat — zadihano je rekao.

Majka je problijedjela. Zgrabila je Johnyja za ruku i odvu-
kla ga u kuću.

Otac je neko vrijeme šutio. Zamišljeno je gledao za njima, a onda upita:

— Kad se to dogodilo?

— Prije pet dana — isprekidano je rekao Morris.

— Ipak su nas napali ti prokleti Englezi! Zar vam nisam rekao da se od tih prevrtljivaca ne možemo nadati nikakvom dobru? — živnuo je stric Frederick.

— I što ćemo sad učiniti? — nastavio je otac.

Morris je slegnuo ramenima.

— Dobili su ono što su tražili. Jedanaest država već se odvojilo i osnovalo Konfederaciju. Izabran je i glavni grad.

Upitao sam se kojem je gradu pripala ta čast.

Tek tada sam se uključio u razgovor. Stranac me sumnjičavo odmjeri, a onda promrmlja:

— Richmond.

— Tako nešto mogli smo i očekivati. Je li već izabran i predsjednik Konfederacije? — smrknuto upita otac.

— Da, Jefferson Davis.

Otac kimne, očito zadovoljan tim izborom.

— Pametan i smiren čovjek. Od njega ćemo imati veliku korist. Osim toga i prilično vješt diplomat. Mislim da nisu mogli izabrati pogodniju osobu za tu dužnost.

— Abraham Lincoln će na tom tvrdom orahu polomiti zu-

be — naceri se Morris.

— Činilo se, otac je bio potpuno uvjeren u pobjedu država Konfederacije. Nisam dijelio njegovo mišljenje, ali sam smatrao da je pametnije da to zadržim za sebe.

To sam učinio i zbog toga što se često ljutio na mene kad bih mu pokušao objasniti neke stvari. Iako sam to činio vrlo smireno, otac je u takvim trenucima dobivao napadaje bijesa, pa sam morao prekinuti razgovor prije nego što sam objasnio svoje mišljenje.

Otac je bio pošten i pravdoljubiv čovjek, ali pravi Južnjak. Robovlasnički poredak smatrao je jedino ispravnim. »Bogom dani način na koji društvo može normalno funkcionirati«, znao je reći.

Rekao sam da je bio pravdoljubiv, iako se ta riječ mora shvatiti u uvjetima kakvi su tada vladali u Virginiji. Prema Crncima je bio strog, ali se na njima nije izživljavao, kao što su to činili mnogi plantažeri koje sam poznao.

Nisam ga optuživao zbog njegova načina razmišljanja.

Bio je, jednostavno rečeno, izraziti pripadnik svoga sloja i sredine u kojoj je živio. I ja bih vjerojatno razmišljao kao i on da nisam imao sreću i vidio nešto svijeta. Dok sam se školovao u Bostonu, u nekoliko sam navrata prokrstario sjevernim državama. Jednom sam došao čak do kanadske granice.

Tamo se živjelo na potpuno drugi način. Čini mi se da su bili najmanje pedeset godina ispred nas.

Zahvaljujući tim putovanjima i mojoj želji za novim spoznaja-

ma, proširio sam vidike i mogao dokučiti ono što je za mogao i većinu plantažera bilo nepoznato.

Na verandu je dojurio Joshua s velikim vrčem vode.

Pružio ju je Morrisu koji ga je halapljivo ispio. Bez riječi ga je pružio Joshui da ga ponovno napuni. Kada je konačno utažio žeđ, vratio je Joshui vrč i zlurado mu se nacerio:

— Nemoj se previše veseliti da će te Jenkije osloboditi. Mi ćemo pobijediti te naduvane Jenkije.

Joshua bez riječi potišteno pogne glavu.

— Ostavi ga na miru. Ništa našao nije ti učinio — rekoh oštrim tonom.

Ponašao se kao da je njegova zasluga što se rodio kao bijelac.

Morris se iznenađeno trgne, a zatim mu preko lica preleti ljutiti izraz. Mislim da se suzdržavao samo iz poštovanja prema ocu, no ipak nije mogao da ne dobaci;

— O-ho! Čini se da su se i u našim krajevima pojavili borci za crnačka prava poput Johna Browna.

— Ostavi sada to, Morrise! Dobro znaš da nije vrijeme za šalu — rekao je otac umornim glasom.

Morris je htio još nešto dodati, ali se predomisli i samo reče:

— Imaš pravo, Doyle. Vremena su ozbiljna i potrebno je zadržati trijeznu glavu.

Nakašlja se i pogleda me, a onda kratko doda:

— Pošto sam vas obavijestio o novostima, najbolje je da što prije odem. Ionako moram obići još nekoliko obližnjih plantažera.

— Gdje je zborna mjesto za dobrovoljce? — upitao sam.

— U Chase Cityju. Ako se odlučiš prijaviti, obavezno ponesi oružje i zalihu hrane. Još se nismo organizirali kako treba, no vjerujem da ćemo i to uskoro učiniti. Jedino imamo dovoljno zanosa.

Morris više nije bio osoran kao prije nekoliko trenutaka. Čak mi se ljubazno nasmiješio. Vjerojatno je shvatio da je malo prenaglio sa svojim zaključcima, da sam ja ipak dobar rodo-ljub.

Rukovao se s ocem, a meni je samo kimnuo u znak pozdrava. Onda uzjaše i ode u oblaku uzvitlane prašine.

Otac je još neko vrijeme stajao naslonjen na trijem, zamišljeno gledajući za konjanikom koji je brzo nestajao u daljini, a onda me obgrli rukom i povede u kuću.

Sjeli smo na veliki kožni tro-sjed u sobi za dnevni boravak. Izvadio je kutiju s cigarama i ponudio me. Bio sam pomalo zatečen, jer to nije običavao raditi.

Odgrizao sam vrh cigare, a on mi je pripali. Zaključio sam da sa mnom želi razgovarati vrlo ozbiljno. I doista, nakon nekoliko trenutaka konačno me pogleda i reče:

— U životu svakog čovjeka događaju se stvari koje su prijelomne za cijeli njegov život.

Ponovno je zastao, a zatim nastavi:

— Jedan od takvih događaja jest rat. Čovjek nasrće na čovjeka kao divlja zvijer. Zaboravljaju se svi uzvišeni osjećaji i jedino ostaje osnovni nagon za održanjem.

Duboko je uzdahnuo, časak šutio, pa produžio:

— U ratu se isprepliću sudbine stotine tisuća ljudi.

U takvim slučajevima budućnost tvoje zemlje ili društvenog sloja kojemu pripadaš važnija je od osobne budućnosti.

Promatrao sam ga i shvaćao da teško pronalazi riječi kojima bi izrazio ono što je osjećao. Zbog toga sam mu želio uštedjeti daljnji napor.

— Potpuno shvaćam što mi želiš reći, oče. Ne moraš zbog toga brinuti, ja sam već odlučio da se prijavim kao dobrovoljac.

Vidio sam da mu je laknulo. Bio je ponosan što ima takvog sina. Na kraju krajeva, jabuka ne pada daleko od stabla.

II

Prijavio sam se u jedinice Konfederacije. Nisam to učinio iz osobnih razloga, već zbog toga što je bilo samo po sebi razumljivo da sin uglednog plantažera to učini. Otac je bio prestar za vojsku i napore koji bi ga u ratu očekivali, a Johnny je još bio dijete. Znači, ostao sam samo ja da osvjetlam čast obitelji.

Majka je hodala po kući kao duh. Čini mi se da je naglo smršavjela. Nekako se sva zgrčila, više nije bila ni sjena privlačne žene na kakvu smo bili navikli.

Po dubokim, tamnim kolobarima ispod njezinih očiju naslućivao sam da ju je moj odlazak teško pogodio. Ako je i plakala, nije to činila u mojoj prisutnosti. Bila je previše ponosna da bi tako nešto činila. Potjecala je iz francuske obitelji koja je u staroj domovini pripadala slav-

noj i vrlo poznatoj plemićkoj lozi. Njezin je otac bio oficir, pa je od malih nogu navikla strepiti za živote najbližih.

Kad sam odlazio, otac mi je poklonio svoju pušku marke »Starr« na koju je bio vrlo ponosan. Znao sam da vrijedi cijelo bogatstvo, jer je bila izrađena po posebnoj narudžbi. Predstavljala je pravo remek-djelo ručnog rada, no meni je ipak bio draži moj karabin »Volcanic«. To mu nisam mogao reći, pa sam ponio obje puške. Očeva se punila samo jednim metkom, dok je u magazin karabinke stalo čak devet metaka. To je bio prilično rijedak uzorak oružja i dobro sam se namučio prije nego što sam uspio nabaviti dovoljnu količinu metaka za nju.

Rastanak s roditeljima i Johnnyjem prilično me potresao, iako sam glumio dobro raspoloženje. Pri pomisli na pogibiju na bojnopolju stislo mi se srce.

Još više sam bio zabrinut za sudbinu oca, majke i Johnnija u mojoj odsutnosti. Prisilio sam se da odagnam tmurne misli. Na kraju krajeva, nisam li odlazio u pravu borbu, u borbu kakvu sam priželjkivao još iz dječaćkih dana. Da bih se malo oraspoločio, već sam zamišljao svoj povratak. Ovjenčan slavom i brojnim odlikovanjima, dojahat ću u ovo isto dvorište. Majka će radosno dotrčati, a odmah za njom i Johnny, dok će otac dostojanstveno ostati na verandi i pričekati da mu se približim. Bit će ponosan na mene.

Dok sam odlazio, nisam se htio okrenuti, jer nisam bio pre-

tjerano siguran da se neće rasplakati.

Put me je vodio kraj Peteersove plantaže. Namjeravao sam svratiti do njih, jer sam se želio pozdraviti s Margit. Ona je već pola godine bila moja zaručnica.

Jedina prepreka što se još nismo vjenčali bila je u tome što je Margit tek nedavno navršila sedamnaestu godinu. Njezina je majka smatrala da je pametnije da još malo pričekamo, barem pola godine. Nerado sam se složio s tim njezinim prijedlogom, jer sam već bio prevaleo dvadeset šestu i htio sam se konačno smiriti. U našem je kraju bilo pomalo neobično da netko sa dvadeset šest godina nije još oženjen. Ljudi su me čudno promatrali, što me osobno nije baš previše smetalo, ali je smetalo moje roditelje.

Margit Peteers je bila prekrasna mlada djevojka kakvu čovjek može samo poželjeti. Zajedno smo proveli mnoge sate.

Činilo mi se da su Peteersovi bili još više pogođeni mojom odlukom da pristupim vojsci Konfederacije nego moji roditelji. Njihovo je je iznenađenje bilo utoliko veće što još nisu čuli da je otpočeo rat.

Margit je neutješno plakala kao da je izgubila nekoga od najbližih. To me je pomalo vrijeđalo, jer sam ipak još bio živ i zdrav. No to joj nisam želio pokazati.

Na kraju se ipak malo utješila kad sam joj obećao da ću prije nego što nastavim put ostati dva dana kod njih.

Te mi je noći potpuno pripala.

Trebalo mi je pet dana da stignem do logora. Bio sam ra-

zočaran nedisciplinom koja je tamo vladala. Logor je više sličio na provincijski sajam nego na vojničko boravište. Taj je dojam još više povećavalo to što su vojnici na sebi imali civilna odijela.

Često sam sretao pijane vojnike kako s bočom lošeg viskija bauljaju po logoru. No to još nije bilo najgore. Obuka i uvježbavanje netom formiranih četa više je nalikovalo na lakrdiju nego na vojne vježbe kakve se primjenjuju u suvremenim vojskama. Ljudi su bili previše samosvjesni. Smatrali su da im takve gluposti nisu potrebne, jer je, po njihovom mišljenju, bilo dovoljno što su znali pucati i služiti se oružjem. A to su doista dobro znali. Većina je odrasla s oružjem u ruci, neprekidno suočena s raznim opasnostima.

Šaćica školovanih oficira, koji su odmah nakon izbijanja rata prešli na stranu Južnjaka, trudila se da kako-tako uspostavi red u logoru i uvježba ljude, no to je bilo lakše zamisliti nego učiniti. S vremena im se trud ipak isplatio i dobrovoljci su sve više sličili na pravu vojsku.

Čim sam stigao u logor, prijavio sam se u prijavni ured koji je bio u kolibi na samom ulazu u logor. Koliba se sastojala samo od jedne prostorije.

Za stolom je sjedio prosijedi muškarac u sivoj uniformi novoformirane vojske Konfederacije. Zamijetio sam da je premoren od posla, jer su dobrovoljci neprekidno pristizali.

Oficir me bezvoljno pogleda i upita:

— Ime i prezime?

— Patrick Doyle — spremno sam odmah odgovorio.

— Godina rođenja?

Za svaki slučaj dodao sam svojim godinama još nekoliko godina. Nipošto nisam htio da me zbog godina odbiju. Pri samoj pomisli na to oblio me hladan znoj. Kakva bi to bila sramota da sam se vratio kući i rekao da im takvi poput mene nisu potrebni. Otac bi se sigurno živ pojeo, a što bi mi tek Margit rekla! Vjerojatno ne bi htjela sa mnom ni razgovarati, jer tko nije za vojsku, nije ni za ženidbu.

Oficir me samo odmjerio, a zatim mi je neki čovjek u civilnom odijelu rekao da se skinem. Pretpostavio sam da je to liječnik o čijem će mišljenju ovisiti moja vojnička karijera.

Samo me je površno pogledao, a onda me upitao koje sam bolesti prebolio. Činilo se da je bio zadovoljan mojim odgovorom. Ili se barem meni tako činilo. Nakon toga mi je postavio još nekoliko pitanja, a onda je kimnuo muškarcu u oficirskoj uniformi. Shvatio sam da sam zadovoljio kriterije.

Oficir me upitao imam li konja i s kakvim oružjem raspolažem. Kada sam mu odgovorio, trenutak je razmišljao, a onda kratko reče:

— Služit ćeš u konjici. Javi se majoru Kenyonu.

Kada samu rekao da sam završio koledž u Bostonu, prvi put me je malo bolje pogledao. Nisam znao zbog čega je to toliko važno, ali sam se prestrašio da to neće sve pokvariti. Boston je sjevernjački grad i vjerojatno je pomislio da sam odrastao pod njihovim utjecajem. U sebi sam prokleo svoju brzopletost, bilo bi pametnije da sam to prešutio. Zakleo sam se da ću ubudu-

će pripaziti na to što govorim.

No na sreću, sva moja strahovanja bila su nepotrebna. Oficir je stavio svoje zabilješke u veliku omotnicu, a zatim ju je pažljivo zalijepio. Zatim mi ju je pružio i rekao da to predam majoru Kenyonu.

Pogledao je sljedećeg dobrovoljca i shvatio sam da sam za njega »završen slučaj«. Nespretno sam ga pozdravio i izišao.

Sudeći po vanjskom izgledu major Kenyon tek je prešao tridesetu. Čini mi se da je postao major u takvoj mladosti samo zbog toga što je vojska Konfederacije vapila za školovanim oficirima. Čuo sam da su svi oficiri koji su se pridružili južnjačkoj vojsci odmah dobivali jedan čin više, nerijetko čak dva. Znači, po tome je on doneavno bio kapetan ili možda samo poručnik.

No bez obzira na njegovu mladost, major Kenyon mi je ulijevao povjerenje. Vidjelo se da je vrstan vojnik.

Unutrašnjost velikog šatora djelovala je uredno. Svaka stvar nalazila se na svom mjestu.

Kad sam mu predao omotnicu, major ju je rasporio perorezom, a onda je polako, bez žurbe, izvadio ono što je bilo u njoj. Brzo je preletio očima preko svega, trgnuo se i pogledao me s neskrivenim zanimanjem.

Vjerojatno je to bilo zbog školovanja u Bostonu. Pokazalo se da sam bio u pravu.

— Znači, završio si koledž u Bostonu? — zainteresirano me upita.

— Da, majore!

— Da, gospodine! — ispravio me je.

Zatim se ljubazno nasmiješi i reče:

— Potrebni su nam školovani ljudi. Većina ljudi se ne zna ni potpisati.

Još uvijek zbunjeno, stajao sam i šutio.

— Sviđaš mi se, momče! Nadam se da će od tebe postati dobar oficir.

— Da, gospodine! — promrm-ljao sam.

Smetalo me je što se prema meni ponašao kao da sam dječak, iako je bio samo nekoliko godina stariji od mene.

A onda mi je do mozga doprlo pravo značenje njegovih riječi. Trgnuo sam se u nevjerici.

Shvatio je što me muči. Ponovno se nasmiješi i reče:

— Da, baš tako... — započeo je, a onda hitro pogledao u papir na kojemu su bili napisani moji podaci, te dodao: — ...vojniče Doyle. Još danas ćeš otići do vojne škole koju smo ovdje formirali. To će prije sličiti na ubrzani tečaj nego na pravu školu, ali ćeš naučiti ono najpotrebnije. Ostalo ćeš naučiti u borbi.

Zastao je nasmijao se i dodao:

— Svakako, ako ostaneš živ.

III

Bio sam uzbuđen kao dijete. Ni u snu nisam očekivao da bi mi se tako nešto moglo dogoditi. O svim novostima sam još istoga dana napisao opširno pismo Margit i roditeljima. Znao sam da će joj biti drago zbog toga i da će biti ponosna.

Zamišljao sam kako dolazim na odsustvo ovjenčan slavom. Na meni će blistati nova oficirska uniforma, o boku mi visjeti sablja.

Margit će mi potrčati u susret, a ja ću je poput srednjovje-

kovnog viteza podići ispred sebe na sedlo i odjuriti na mjesto gdje smo se najčešće sastajali. A onda ćemo se ljubiti dugo i strasno. I ja ću kraj nje zaboraviti sve ratne strahote kroz koje sam morao proći.

No sve će to biti blijedo u usporedbi s očevim osjećajima. Pouzdano sam znao da će se sa mnom šepuriti kao da sam general Lee. Morat ću s njim odlaziti u posjete njegovim brojnim prijateljima. U njihovim ću očima zamijetiti zavist što nemaju takve sinove. U najboljem slučaju, poneki od njih imat će sina narednika, što ne predstavlja ništa u usporedbi s oficirom Konfederacije.

Ali kada sam počeo pohadati oficirsku školu, moje je oduševljenje splasnulo. Tamo nije bilo ni trunke od onog sjaja koji sam očekivao. Nastava se odvijala u malo većem šatoru. Nedostajala su najpotrebnija pomagala, tako da smo većinu stvari morali samo zamišljati.

Predavači su bili nervozni i mrzovoljni. Imao sam osjećaj da sumnjaju u to da će od nas postati oficiri koji će u najpresudnijim trenucima moći donijeti ispravnu odluku.

Nastavni je program bio skraćen na najmanju moguću mjeru. Morali smo za samo tri mjeseca naučiti ono što se inače godinama uči na vojnim akademijama. I mi kadeti znali smo da je to nemoguće, ali smo isto tako znali da Konfederaciji trebaju novi oficiri.

Svi smo bili mladi i samouvjereni. Vjerovali smo da nam teoretsko znanje nije ni potrebno. Nestrpljivo smo čekali da prođe dosadna i naporna obu-

ka, da konačno pokažemo koliko vrijedimo.

Nastava je trajala od jutra do mraka, s prilično kratkim prekidom za ručak. Ponekad smo odlazili na višednevne marševe, da bismo i u praksi provjerili ono što smo naučili. U početku smo se tome veselili, jer smo se nadali da će to unijeti promjenu u naš jednoličan život, ali smo se ubrzo gorko razočarali. Na dan smo prelazili i po tridesetak kilometara, tako da smo jedva dočekali da se smrači i da se možemo uvući u vreće za spavanje. Noge su nam nažuljale, a tabani bridjeli, tako da smo mislili da će nam svakog trenutka otpasti. No na našu sreću, ništa strašno nije se dogodilo.

S vremenom smo očvrsnuli, pa smo lakše podnosili napore, ali se zbog toga naše raspoloženje nije nimalo popravilo.

Često sam sanjario o Margit. Pred očima bi mi se ukazalo njezino lice. Bila mi je lijepa kao nikad dotad. A što je bilo još važnije, sve misli vezane za nju bile su čiste. To mi je davalo snagu da izdržim napore kojima smo stalno bili izloženi. Kada danas razmišljam o tome, postaje mi jasno da je to bio čudesan zanos. Uostalom, djevojke su za nas i bile neka vrst bića koja su nam pružala duševnu i tjelesnu snagu u najtežim trenucima.

Da bi lakše savladao poteškoće koje su stalno iskrsavale, pomogao mi je i Gene Tracey, koji je odrastao u istom okrugu, a sada sa mnom pohađao obuku. Iako kao dječaci nismo bili osobiti prijatelji, sada mi je postao blizak kao rođeni brat. Imali

smo iste znance, a i potjecali smo iz istog društvenog sloja. Naši su očevi bili vlasnici prilično velikih plantaža pamuka, pa smo se često sretali na sjedilkama koje su se u našem kraju organizirale.

Satima smo nas dvojica pričali o starom kraju, te po nekoliko puta prepričavali iste priče. No one su za nas imale posebnu draž, ponekad sam imao dojam da sam se ponovno vratio kući. Tek tada sam shvatio što znači čežnja za najbližima.

Od rodne kuće bio sam udaljen nekoliko dana jahanja, no unatoč tome nisam se mogao nadati da ću uskoro vidjeti Margit i roditelje.

Gene i ja često smo raspravljali o politici i o predstojećim događajima. Mišljenja su nam se često razilazila.

Jedne večeri nakon naporne obuke sjeli smo u kantu i popili čašu piva. Tada je među nama došlo do prvog otvorenog sukoba. Sve je započelo prilično bezazleno. Gene je počeo pričati o uzrocima rata i tvrdio da ćemo rat sigurno dobiti najduže za tri mjeseca.

— Zaboga, Gene, kako možeš tvrditi takvu glupost? — rekao sam.

Nisam imao namjeru da ga povrijedim, ali jednostavno nisam mogao hladnokrvno slušati takve njegove gluposti.

Po naravi vrlo nagao, Gene je reagirao suviše oštro. Bilo mi je žao što sam se uopće upuštao u raspravu o tako osjetljivim stvarima, pogotovo s Geneom, tvrdoglavim i netrepeljivim čovjekom. No bilo je prekasno.

— Ako je to za tebe glupost, koga si se vruga onda uopće

prijavljivao u naše redove? Zar samo zato da širiš rušilačke ideje? — planuo je.

— Dobro znaš da pripadamo istom društvenom sloju, Gene, i da sam se prijavio u vojsku da bih kao i ti zaštitio naša prava — pokušao sam ga umiriti.

— To je točno, ali mi je nejasno zašto onda tako govoriš — začuđeno je promrmljao.

Kada se malo smirio, pokušao sam mu objasniti svoje mišljenje.

— Dobro znaš da sam neko vrijeme proveo u Bostonu — oprezno sam započeo. — Vrlo dobro sam upoznao način života Sjevernjaka. I ne samo to! Oni su već pravo industrijsko društvo i daleko su ispred nas u mnogim stvarima.

— Na primjer? — upitao je Gene.

— Po načinu proizvodnje, na primjer, Gene. Glavnu ulogu u proizvodnji obavljaju im strojevi, dok se kod nas sve temelji na ljudskom radu, i to jeftinom radu naših Crnaca. Samo zahvaljujući tome održavamo konkurentne cijene naših poljoprivrednih proizvoda.

— Ako je to jedino zbog čega strahuješ, onda uopće nemaš razloga za to, Pate. U ratu su najvažniji ljudi, a dobro znaš da smo mi vještiji borci i hrabriji ratnici od tih mekušaca — pomirljivo je nastavio Gene.

— Slažem se s tobom da smo bolji vojnici, ali ako rat potraje, to neće biti presudno.

— A što će to po tebi biti presudno? — podozrivo me upitao.

— Brojnost vojske, kao i dobra opskrbljenost oružjem, municijom i ostalim ratnim materijalom, te hrana za vojnike. To

će na kraju odlučiti, Gene — mirno sam rekao, iako sam osjetio da ću nanovo razbuktati njegov bijes, što se uistinu i dogodilo.

— To su sve besmislice! — viknuo je, tako da su nas ljudi koji su sjedili za susjednim stolovima začuđeno pogledali, no on je nastavio: — Zar ne znaš da nas ima preko pet stotina tisuća muškaraca? Dovoljno je da predsjednik Davis samo pošalje poziv, i svi ćemo jurnuti na proklete Jenkije.

Bilo mi je neugodno što svojim ponašanjem skrećemo pažnju drugih na sebe. No kad sam već započeo taj nesretan razgovor, morao sam ga okončati. Zbog toga sam tiho rekao:

— Ne moramo praviti nepotrebne predstave, Gene! Ionako se drugih ne tiče o čemu raspravljamo. Ali kad si me već povukao za jezik, ne mogu da ti ne odgovorim.

Otopio sam malo pive i još tiše nastavio:

— Činjenica je da Konfederaciju čini jedanaest država, ali nemoj zaboraviti da su u Uniji još ostale dvadeset i dvije države s gotovo trideset milijuna stanovnika, dok nas ima samo dva milijuna. Nisam ubrojio tri i pol milijuna Crnaca, jer od njih, kako znaš, ne možemo očekivati pomoć.

— Prokleti Crnci uzjogunjili su se otkako je započeo rat. Već prije su podigli glave, kad su čuli da su farmeri napali robovlasnike u Kansasu, ali smo im pošteno očitali pouku. Čini mi se da je ponovo došlo vrijeme za tako nešto! — ljutito je procijedio Gene.

Nisam baš dijelio njegovo mi-

šljenje, ali sam pripazio da ga ponovo bez potrebe ne izazivam. Od toga ionako ne bih imao nikakve koristi, a samo bih pomutio naše dobre odnose. No ipak nisam mogao da barem djelomično ne pobijem njegove tvrdnje.

— Crnci nam mogu stvoriti prilično poteškoća — zamišljeno sam rekao, a onda nakon kraćeg razmišljanja dodao: — Osim toga sumnjam da bismo mogli skupiti vojsku od pet stotina tisuća ljudi, kako ti tvrdiš. U tom slučaju većina vojske sastojala bi se od golobradih mladića i krezubih staraca.

— To nije ni potrebno. Ionako nas ima sasvim dosta da jednom zauvijek zapaprmo tim napuhanim Jenkijima — nabuštito se kočoperio Gene.

Shvatio sam da od takvog razgovora nemam nikakve koristi, pa sam se savladao ne odgovorivši. Ali on nije tako lako odustajao. Zapiljio mi se u lice i upitao me:

— Što onda po tvom mišljenju može pridonijeti pobjedi Konfederacije?

— Samo jedna stvar, a to je da se Francuska i Engleska umiješaju u sukob i budu na našoj strani. Treba da znaš da zbog blokade naših luka njihove industrije trpe veliku štetu jer su ostale bez jeftinog pamuka — rekao sam povišenim tonom.

Za divno čudo, on se nasmijeo i rekao:

— Nadajmo se da će se to jednog dana i dogoditi, Pate!

Ostao sam zatečen njegovim neočekivanim odgovorom, a onda sam se i sam nasmijao.

— Ali taj dan mi ne možemo previše dugo čekati.

IV

Margit je začula škripu kola u dvorištu. Prekinula je vezanje i prišla k prozoru. Ugledala je oca i starog Johna koji je držao uzde. Nije znala koliko je godina Johny, ali je izgledao veoma star. Koža na licu bila mu je naborana, a jedino su njegove krupne oči još zadržale sjaj.

Iako je John bio njihov rob, otac se prema njemu ponašao gotovo prijateljski. Cijenio je njegovo mišljenje i rado ga slušao.

Otkako ga se Margit sjećala, John je bio isti. Ponekad joj se činilo da više i ne može ostarjeti, jer na njegovu licu više nije bilo mjesta ni za jednu novu bору.

John je povukao uzde i konji su zastali kao ukopani. Prilično spretno je skočio s kola, a zatim i njezin otac. Izišla je iz sobe, strčala niz široke stepenice i otvorila masivna kućna vrata koja su vodila na dvorište.

Warrenu Peteersu su zaiskrile oči od zadovoljstva. Žurno je prišao kćerki i čvrsto je privnuo. Naslonila je glavu na njegovo rame.

— Donio sam ti nekoliko zgodnih stvarčica iz Chase Cityja, draga — nježno je rekao.

— Oh, hvala ti, oče! Tako si pažljiv! Uvijek kad odeš u grad, kupiš mi toliko lijepih stvari.

Ali preko njezinog lijepog lica odjednom preleti sjetan izraz. Napući usne i doda:

— Šteta što nemam prilike da ih odjenem. Neću valjda svile- nim haljinama zavoditi naše Crnce.

Otac se blago nasmiješi.

— Donio sam ti još nešto za što sam siguran da će te vrlo razveseliti.

— Što to? — upita s radozna- lošću i uzbuđenjem.

— Svratio sam kraj pošte da vidim je li stiglo kakvo pismo.

— I je li stiglo? — tiho ga ona upita širom raskolačenih oči- ju.

Umjesto da odgovori na njezi- no pitanje, otac posegne u unu- tarnji džep kaputa i izvadi pi- smo. Na omotnici je lijepim, urednim rukopisom bilo ispisa- no: »Za gospođicu Margit Pe- teers«.

Odmah je prepoznala Patric- kov rukopis. Zgrabila je pismo, a zatim se naglo okrenula i potrčala prema kući. Za sobom je čula očev smijeh. Osjetila je kako joj crvenilo oblijeva obra- ze.

Popela se do svoje sobe i za- tvorila vrata, a zatim brzo otvo- rila omotnicu. Izvukla je pismo i željno ga pročitala, trudeći se da upije svaku riječ.

»Ljubljena moja Margit,

Ne mogu ti opisati koliko sam se obradovao tvojem pis- mu. Iako sam ga dobio još jučer, tek sam sada uspio sjesti da ti odgovorim. Ne moram ti reći da sam to želio učiniti prije nego išta drugo na svijetu, ali, na ža- lost, živimo sada tako da ne stignem obaviti ni najosnovnije stvari. Pomalo žalim što sam pristao da pohađam kadetsku školu, jer obični vojnici imaju vremena na pretek. Oficira i podoficira je još uvijek prema- lo, tako da ne mogu obučiti sve ljude. Osim toga, sve su to ma- hom dobrovoljci kojima disci- plina nije baš jaka strana.

Toliko sam umoran da svake večeri jedva čekam da se zavu- čem u vreću za spavanje. I sa- ma znaš da su dani u ovo doba godine dugi, a noći kratke, pa šest ili sedam sati sna nije do- voljno. Najdraža moja, moram ti kao meni najbližem stvorenju priznati da sve nije baš onako kako sam zamišljao prije nego što sam pristupio u redove naše vojske. Još nisam na neprijate- lja ispalio ni jedan metak. Do- sad nisam čak vidio ni jednog njihovog vojnika, pa me pomalo hvata strah da će rat završiti, a ja neću ni pomirisati baruta.

Jedine svijetle trenutke u mom jednoličnom životu unose tvoja draga pisma. Čitam ih po stotinu puta, te sam ih sve nau- čio napamet. Ona su istodobno jedina veza između tebe i mene i pomažu mi da prebrodim kri- ze u koje ponekad upadam.

Tek sada sam shvatio da te vjerojatno zamaram opisiva- njem svoga jednoličnog života. Tebe to vjerojatno ne zanima. Želio bih ti opisati što za tebe osjećam, ali jednostavno ne mo- gu pronaći prave riječi.

Upravo je zasviralo povečer- je, pa moram prekinuti pisanje. Iako ti još nisam napisao sve što sam želio, strah me je da ga neću stići dovršiti ni jednog od narednih dana, jer odlazimo na marš. Zbog toga ću sada završi- ti.

Ljubi te i grli tvoj Patrick»

Margitine su se oči orosile suzama od iznenadnog ganuća. Pritisnula je pismo na grudi i prošaptala:

— Kako uopće možeš pomi- sliti da mi dosaduješ opisima svoga života!

Još jednom pažljivo pročita

pismo, a onda ga presavije i gurne u izraz haljine na grudima.

— Valjda će jednom i taj rat završiti — prošaptala je.

A onda pride komodi na kojoj se nalazilo veliko ogledalo uramljeno u bogato izrezbareno ružino drvo. Sjedne na stolčić i zamišljeno i odsutnim kretanjama počne raščešljavati kosu.

V

Dani su prolazili u napornim vježbama. U jednoličnoj svakodnevnici potpuno smo izgubili predodžbu o vremenu. Sa strahom smo se pitali da li će stvarno rat završiti, a mi nećemo opaliti ni jedan metak na Jenkije, baš kao što sam i ja pisao Margit.

A onda, jednog se dana sve izmijenilo. Po logoru se pronio glas da se jenkijevski general MacDowell pokrenuo sa svojih trideset tisuća ljudi, ulogorenih kraj rijeke Potomac, u neposrednoj blizini Washingtona. Prožela nas je radosna uzbuđenost, jer smo bili sigurni da ćemo im konačno pokazati zube. Naš je zanos bio vrlo velik, jer su u posljednje vrijeme do nas dopirali prilično povoljni glasovi o ratnim sukobima na drugim bojištima.

Naši su se momci vraški dobro držali, unatoč pomorskoj blokadi koju su nam nametnuli Sjevernjaci. Zato kada smo čuli da je osvojen Norfolk, veselju nije bilo kraja. Pričalo se da je plijen bio izuzetno bogat; osim nekoliko ratnih brodova, u naše je ruke palo gotovo dvije tisuće topova, koji su nam trebali kao ozeblome sunce. Potajno smo se

nadali da ćemo uskoro ugledati barem nešto od te goleme količine oružja.

Posprdno smo se šalili na račun Jenkija i njihovih nestvarnih želja. Njihove su novine poduzele dotad neviđenu propagandnu kampanju. Čak su izmislili krilaticu koju su svi odmah prihvatili, a glasila je: »Naprijed na Richmond.« Mi smo to odmah izmislili našu krilaticu, koja je bila vrlo slična njihovoj: »Naprijed na Washington!«

Ja sam na rukave svoje uniforme prišio naredničke oznake, kao i svi koji su pohađali obuku. Samo je nekoliko najglupljih i najnesposobnijih kadeta unaprijeđeno u desetare.

Gene je također postao narednik. Ponosno se šepurio, kao da je postavljen za visokog oficira, a ne običnog podoficira.

Obojica smo dodijeljeni istoj četi kojom je zapovijedao jedan stari kapetan, koji je završio West Point i spadao u mali broj aktivnih oficira. Bilo mi je drago što će mi on biti zapovjednik. Nadao sam se da ću uz njega mnogo toga naučiti na bojnopolju. Na moje je oduševljenje splasnulo kada sam doznao da je moj neposredni pretpostavljeni bio poručnik Holden, koji se pridružio redovima Konfederacije desetak dana prije mene.

Nije mi se sviđao. Bio je pravo oličenje farmera iz Arkansasa, uobražen i ograničen. Ukratko, seljačina. Nije mi bilo jasno kako je takav sirov čovjek mogao postati oficir, pa sam počeo sumnjati u kriterije pri odabiru oficirskog kadra.

No to nije umanjilo moje oduševljenje što ću konačno i s oru-

žjem u ruci moći pridonijeti našoj borbi. Napisao sam Margit pismo u kojemu sam joj potanko opisao svoju ushićenost.

Sljedećeg dana pozvao me poručnik Holden u svoj šator. Uskoro je stigao još jedan narednik, pa sam pretpostavio da nam nešto važno želi saopćiti.

I zaista, nakon što je zapalio lulu, rekao nam je:

— Upravo dolazim sa sastanka kod generala Beauregarda. Našem je vodu dodijeljen vrlo važan zadatak.

Zastao je i značajno nas pogledao, ali budući da nismo ništa odgovorili, on nastavi:

— Bojim se da ste vi za tako nešto uopće sposobni.

Gorjeli smo od znatiželje, ali smo i dalje šutjeli. Na kraju se onaj drugi narednik ipak odlučio da nešto kaže. Nakašlja se i promrmlja:

— Trudit ćemo se da damo sve od sebe i da opravdamo povjerenje koje nam je ukazao general Beauregard, gospodine.

— Od naših obavještajaca smo doznali — reče Holden — da general Patterson ima zadatak da sa dvadeset i pet tisuća vojnika spriječi generala Johnstona da nam se pridruži. Mi moramo o tome obavijestiti generala Johnstona, preduhitriti Jenkije i pokvariti im planove.

Ponosno nas je gledao kao da je to njegova zamisao.

— Kada ćemo krenuti? — upitao sam.

— Sutra ujutro.

— Zašto ne krenemo odmah?

— nestrpljivo je upitao narednik do mene.

— Takva žurba ipak nije potrebna, Jenkiji tek prikupljaju snage.

Ništa nisam rekao, iako sam sumnjao u ispravnost njegove tvrdnje.

— I još nešto — dodao je Holden. — Prije polaska na zadatak dobili smo slobodnu večer.

Lagao bih kad bih tvrdio da mi nije prijala ova promjena, pa makar trajala samo jedan dan koji smo dobili da ga možemo provesti u gradu. Već sam se zaželio gradskog života i njegovih prednosti.

Za razliku od drugih vojnika, nisam se želio nalokati kao svinja ili potražiti neke druge užitke, koji su većini od nas bili uskraćeni duže vrijeme. Narednik me je nagovarao da mu se pridružim u posjeti nekom bordel, ali to me nije interesiralo. Poslije sam doznao da mu se pridružio poručnik Holden, kojega nije ni najmanje smetalo što se druži s jednim podoficijerom.

Najprije sam otišao u brijačnicu gdje su mi pošteno uredili kosu i bradu, a zatim sam sjedio u jednoj ugodnoj restauraciji. Iskoristio sam priliku da Margit napišem pismo. U posljednje vrijeme nisam od nje ništa dobio, iako sam joj u međuvremenu poslao čak tri pisma. Tješio sam se da je to zbog toga što u ratnim uvjetima ni jedna služba ne radi normalno, pa tako ni poštanska.

Odjednom sam iza sebe začuo poznati glas:

— Ako si ovdje naumio obavljati samo takve stvari, mogao si mirne duže ostati u logoru.

Okrenuo sam se i ugledao Genea. Na licu mu je treperio posprdan smiješak. No nisam se zbog toga naljutio na njega,

već mi je bilo drago što sam ga sreo.

Nije mi bilo jasno što radi u gradu, kad su izlaz dobili samo pripadnici našeg voda, pa sam ga upitao:

— Zar i ti ideš Johnstonu u posjet?

— Ništa od toga, prijatelju! Nisam ja takve sreće.

— Kako si onda dospio ova-mo u Manassas. Koliko mi je poznato, drugi nisu dobili slobodan dan.

Nacerio se i sa žaljenjem me pogledao.

— Zar ne znaš da kod nas postoji pravilo: Snadi se kako znaš i umiješ! Eto, ja sam se snašao.

— Zar si pobjegao iz logora?

— začuđeno sam ga upitao.

— Ako ti to ljepše zvuči, reci-mo da sam samo izišao na nekoliko sati.

— Pa ti si sasvim poludio. Zar ne znaš da možeš završiti pred streljačkim strojem?

Smiješak nije silazio s njegova lica.

— Samo teoretski, Pate! Realno za tako nešto postoje minimalne mogućnosti. Nemojte mi reći da nisi zamijetio da mnogi naši momci to rade. Pogledaj malo oko sebe i sve će ti biti jasno.

Iznenadeno sam pogledao kroz prozor i zaista ugledao mnoštvo vojnika u sivim uniformama kako ležerno šecu ulicom. Neki su već teturali, iako je još bilo prilično rano navečer.

Ništa mu nisam rekao, ali sam shvatio kako se naša vojska vrlo lako može raspasti. Ako ovako nastavimo, nećemo morati tako dugo čekati. Shva-

tio sam da je u našim jedinicama potrebno uspostaviti strogu disciplinu.

VI

Krenuli smo iz logora u praskozorje. Promatrao sam vojnike i začuđeno se pitao kako su se uspjeli tako brzo otrijezniti. Doduše, oči su im bile crvene i djelovali su umorno, ali nitko nije bio pijan. Ako je kojim slučajem neki vojnik to i bio, dobro je znao prikriti u kakvom se stanju nalazi.

Laknulo mi je kad sam vidio da će nas voditi kapetan Williams. Nije bilo uobičajeno da vod vojnika vodi kapetan, ali je vjerojatno učinjena iznimka zbog važnosti zadatka.

Na kapetanov glasni povik »Uzjaši!« mi smo pojahali svoje konje. Svrstali smo se u kolonu po dva, a zatim smo krenuli. Vod je bio pojačan s nekoliko vojnika, pa nas je bilo oko četrdesetak.

Ja sam jahao odmah iza kapetana i Holdena. Holden se držao tako važno da sam iza sebe začuo tihi podsmijeh vojnika. Okrenuo sam se i šaputanje je prestalo. Slagao sam se s njihovim primjedbama, ali je, dovraga, disciplina ipak morala postojati.

Čudilo me je zašto je bilo potrebno da toliko vojnika jaše do generala Johnsona. Grupa od nekoliko ljudi znatno lakše bi se probila. Na to je vjerojatno bilo zato što se područje kroz koje smo prolazili većinom nalazilo u našim rukama i prijetila je neznatna opasnost da nas neprijateljske jedinice napadnu.

Iz opreznosti prvo smo se za-

putili na zapad, dužim putem. Do Harper's Ferryja bilo je nešto više od pedeset kilometara, pa smo mogli sebi dopustiti da zbog sigurnosti malo produžim put.

Nakon petnaestak kilometara naglo smo skrenuli prema sjeveru i zaputili se prema dolini rijeke Potomac. Stigli smo kasno poslije podne. Kapetan Williams je naredio da sjašemo i dopustio nam kratak predah dok se izvidnica ne vrati.

Kratak odmor dobro nam je došao. Jahali smo od ranog jutra i gotovo se ukočili u sedlu.

Poručnik Holden upita kaptana hoćemo li se ovdje ulogoriti, no Williams nije htio za to ni čuti.

— Imaju dvopeke i osušeno meso, pa neka to jedu. Već je krajnje vrijeme da shvate kako je ovo vojska, a ne društvo ljubitelja prirode — zarežao je kapetan.

Holden se povukao i zašutio.

Upravo se vratila izvidnica sa zadatka. Predvodio ju je narednik. Nakon što je propisno pozdravio, odrješitim je glasom rekao:

— Na drugoj obali nismo zapazili ništa sumnjivo, gospodine.

Williams je kimnuo, a zatim naredio pokret. Ljudi su nezadovoljno pojahali. Zaputili smo se preko rijeke. Na čelu povorke jahao je Williams, dok je Holden malo zaostao.

Nalazio sam se točno iza poručnika, tako da me je njegovo tijelo zaklonilo kad smo se stvorili usred puščane paljbe. Nalazili smo se otprilike na sredini rijeke. Iako je rijeka bila plitka,

to nam je malo koristilo u situaciji u kojoj smo se odjednom našli. Ljudi su padali kao snoplje, tako da je voda u času postala crvena od krvi ranjenih i poginulih vojnika.

Ljutito sam u sebi prokleo narednika i njegovu nesmotrenost, jer smo se u ovom položaju našli samo zbog njegove površnosti i lakomislenosti. Ali u tom sam trenutku imao pametnijeg posla nego razmišljati o tome. Osim toga, on je svoju pogrešku platio životom. Kad sam se okrenuo, vidio sam kako je raširio ruke, a zatim pao s konja.

Kapetan Williams također je poginuo čim je započela pucnjava. Pao je s konja i potonuo u vodu kao da ga je netko gurnuo u nju.

Ni poručnik Holden nije bio bolje sreće. To sam dobro vidio, jer se nalazio ispred mene.

Prvi metak pogodio ga je u rame ili u desnu ruku. Nagonski se uhvatio za ranjeno mjesto. No odmah zatim drugi metak pogodio mu je lijevu ruku i ona je klonula. Bilo mi ga je žao dok sam promatrao kako nepomoćno stoji, a zatim ga je pogodio i treći metak. Taj ga je metak pogodio u grudi i oborio s konja.

Na trenutak me uhvatila izbezumljenost, jer nisam znao kako da se izvučem iz toga užasa u kojem sam, se odjednom našao. To je bilo moje prvo vatreno krštenje, uz to najgore koje se može zamisliti. Nalazili smo se na sredini riječnog korita, a neprijatelj je bio dobro skriven na obali. Smjestili su se na uzvisini, gusto obrasloj

grmljem, pa ih zbog toga naša izvidnica nije zamijetila.

I među ostalim vojnicima zavlada je pometnja. Nekoliko njih okrenulo je konja, ne bi li se izvukli iz tog užasa, a preostali su izvukli puške i naslijepo zapucali prema neprijateljskim vojnicima koje su odavali samo plavičasti oblačići što su se pojavljivali svaki puta kad bi netko od njih ispalio iz puške.

Shvatio sam da sudbina ljudi sada ovisi samo o meni. Budući da su poginuli kapetan i poručnik, te drugi narednik, ja sam bio jedini starješina.

Osjetio sam snagu za koju nisam znao odakle dolazi. Nikad dotad nisam ništa slično osjetio.

Izvukao sam sablju i zamahnuo njome visoko iznad glave.

— Naprijed! — zaurloao sam.

Podbo sam konja i, ne osvrćući se, pojurio prema drugoj obali. Vojnici su me poslušali. Meci su zujali oko mene, ali me nisu pogodili.

Uskoro sam se dočepao čvrstog tla, a onda ugledali nekoliko debelih trupaca koji su mogli poslužiti kao kakav-takav zaklon. Potjerao sam konja prema trupcima, a onda sam osjetio da se konj zanio: metak ga je pogodio posred čela. Uspio sam izvući noge iz stremena i odskočiti u posljednjem trenutku, prije nego što se konj srušio. Dočekao sam se na noge prilično nesiguran i osjetio da sam uganuo zglob na lijevoj nozi. Ipak sam pojurio prema najbližem trupcu, unatoč silnoj boli u povrijeđenom zglobu.

U prvom naletu dojurilo je desetak konjanika. U punom tr-

ku su se bacili iza zaklona. Po kletvama sam zaključio da bacanje na zemlju nije bilo nimalo ugodno. No u tom je trenutku najvažnije bilo sačuvati živu glavu.

Vojnici su odmah zapucali prema skrivenom neprijatelju, pa je druga grupa vojnika prilično sigurno stigla do nas. Ostali su bez konja, pa su ostatak čistine do zaklona morali pretrčati.

Koliko sam uspio ocijeniti, iza trupca se skrivalo petnaestak ljudi, što znači da nas je ostalo manje od polovice. Nisam mogao točno odrediti koliko je jak neprijatelj, ali sudeći po žestini paljbe moglo ih je biti dvadesetak. Zahvaljujući »faktoru iznenađenja« i dobrom položaju koji su zauzimali, lako i uspješno su mogli napasti i brojniju skupinu od naše.

Situacija je postala nešto povoljnija za nas, no i dalje smo bili izloženi jakoj paljbi, skrivenog protivnika. Čvrstina ljudi je unatoč svemu bila vrlo dobra. Svakog trenutka ponetko od njih izvirio bi iznad trupca i ispalio koji metak. Dvojica su to platila životom, tako da nas je bilo još manje.

Grčevito sam razmišljao kako da se izvučemo iz tog opasnog položaja, ali mi ništa pametno nije padalo na pamet. To mi je bio prvi sukob i bio sam neiskusn, a ono malo teoretskog znanja nije mi ništa koristilo. Nisu nas učili kako da se izvučemo iz takvog položaja.

Onda mi je sinula pomalo luda zamisao. Bila je opasna, ali je pružala nade za spas.

Otpuzao sam do najbližih vojnika i ukratko im objasnio što

treba da čine. Zatim sam zatražio da moje upute prenesu dalje.

Nisam bio baš previše siguran da su oduševljeni, ali ja sam im bio starješina i morali su me poslušati.

Čekali smo skoro sat vremena, a onda otpočeli akciju. U međuvremenu su na paljbu Jenkija odgovarala samo sedmorica ljudi. Pucnjava s naše strane bila je povremena.

Činilo se kao da su se i Sjevernjaci zamorili od sukoba, jer se i s njihove strane začuo samo pokoji hitac, no pretpostavljao sam da i oni istodobno smišljaju kako da nas nadmudre.

Pričekao sam još neko vrijeme, a onda iskoristio kratko zatišje i glasno povikao:

— Nema smisla da više gubimo vrijeme, Jenkiji. Uхватili ste nas u mišolovku iz koje se ne možemo maknuti.

Nekoliko trenutaka je bila tišina, a onda je jedan duboki glas zagrmio:

— Konačno si shvatio da nemaš nikakve prilike da se izvučete, buntovniče!

— Prvu bitku ste dobili, ali to ne znači da ste dobili i rat — povikao sam.

S proplanka sam čuo grohotan smijeh, a onda se ponovno javio isti glas:

— I tebi je jasno, dakle, da vam ne preostaje ništa drugo nego da se predate. Preporučio bih vam da s time previše ne oklijevate.

Pretpostavljao sam da razgovaram sa starješinom naših protivnika.

— Da li nam jamčite pristojan postupak? — upitao sam.

— Niste u položaju da postav-

ljate uvjete. Poslije ćemo odlučiti što ćemo učiniti s vama.

Njegov je glas zvučao nabusito i samozadovoljno. Budući da nisam odmah odgovorio, ponovno je povikao:

— Nemojte previše dugo premišljati, jer lako možemo izgubiti strpljenje, a tada će vaša sudbina zauvijek biti zapečaćena.

— Dobro, predajemo se! — mrzovoljno sam povikao.

— Odbacite oružje i polako se uspravite s podignutim rukama. Samo polako, jer naše oružje može začas opaliti.

— Dobro, momci, idemo! — tiho sam rekao, tako da su me mogli čuti samo moji ljudi.

Pažljivo sam odložio pušku na trupac, a zatim podigao ruke i uspravio se. Moj su primjer slijedila i ona sedmorica vojnika, kako smo se prije toga bili dogovorili. Ostali su poredili na zemlju i pritajili se.

— A gdje su ostali? — ponovno se začuo isti glas.

— Zahvaljujući vama, mrtvi su! — bijesno sam odgovorio.

No čini se da to nije bilo dovoljno da otkloni Jenkijeve sumnje.

— Zar vas je samo toliko? — sumnjičavo je upitao.

— Ako ne vjeruješ, dodi i provjeri! — drsko sam rekao.

Zavladala je neugodna tišina. Osjećao sam kako mi niz kralješnicu prolaze hladni trnci. Nas osmorica stajali smo s podignutim rukama. Nismo znali što je Jenkijima moglo udariti u glavu. Vrlo lako se moglo dogoditi da se predomisle i da nas poubijaju.

Iako je ta neugodna šutnja potrajala pola minute, činilo

nam se kao da su prošle godine, a onda su s proplanka do nas doprle riječi:

— Dobro, dolazimo!

Zatim je iz grmlja ustalo petnaestak vojnika u plavim uniformama. Većina je držala u rukama puške, čije su cijevi bile uperene u nas. Počeli su se polako spuštati niz proplanak. Predvodio ih je muškarac kojemu sam na ramenima ugledao jednu poprečnu zlatnu oznaku koja je označavala njegov čin.

Pričekao sam da nam se približe na svega dvadesetak metara, a onda povikao:

— U zaklon!

Bacili smo se iza trupaca i dohvatili oružje. Istodobno su oni koji su ostali skriveni zapucali. Među vojnicima u plavim uniformama je nastala pometnja. Oni su također odmah otvorili vatru, no sada smo se mi nalazili u povoljnijem položaju.

Već od prvog plotuna poginula ih je gotovo polovica. Preostali su se bacili na zemlju, pokušavajući pronaći neki zaklon, ali je zemljište bilo ravno i čisto kao dlan.

Dvojica su se okrenula u namjeri da se bijegom dočepaju šipražja iz kojeg su došli, ali su pali pokošeni mecima mojih vojnika. Shvativši da je otpor uzaludan, jenkijevski oficir je povikao:

— Prestanite pucati! Predajemo se!

Glas mu je zvučao slomljeno i u njemu više nije bilo ni trunke od nadmenosti.

— Obustavite paljbu! — naredio sam.

Pucnjava je prestala, isto tako naglo kao što je i započela.

— Uloge su se nešto promijenile, Jenkiji — rekao sam.

Poručnik se samo kiselo nasmiješio.

Zajedno sa mnóm iza trupaca su ustali i svi moji ljudi koji su preživjeli napad. Prijeteći su držali oružje u rukama.

— Gdje ste ostavili konje? — upitao sam oficira.

— U šumici — kratko je odgovorio i pokazao na obližnji šumarak udaljen tri stotine metara.

— Jeste li nekoga ostavili da čuva konje?

Odmahnuo je glavom. Bio je utučen. Siguran sam da bi mi ga u svakoj drugoj situaciji bilo žao, ali je bio rat i u njemu nije bilo mjesta za osjećaje takve vrste.

Naredio sam dvojici najbližih vojnika da odu po konje.

— Namjeravate li nas ubiti? — upitao me je poručnik.

Iako se pitanje odnosilo i na jedinog preživjelog vojnika iz njegove jedinice, učinilo mi se da ga je postavio prvenstveno zbog sebe.

— Ne moraš zbog toga brinuti, iako ćete nam prilično smetati na putu — mrzovoljno sam odgovorio.

Bio sam ponosan što smo zarobili neprijateljskog oficira, ali nisam htio da to on vidi.

Pretpostavljao sam da će naši obavještajci biti zadovoljni kad im dovedem jenkijevskog poručnika. Iz njega će zasigurno izvući dragocjene podatke.

— A kamo nas, dovraga, namjeravate odvesti? — upitao je poručnik s olakšanjem.

— U posjet generalu Johnstonu — rekao sam.

VII

Toga dana prevalili smo još nekih desetak kilometara. Spustila se noć, pa sam odlučio da postavimo logor i odmorimo se. Ljudi su bili premoreni od napornog putovanja i uzbuđenja prvog vatrenog krštenja. Osim toga nalazili smo se na području koje su nadzirali Jenkiji i lako se moglo dogoditi da ponovno naletimo na novu zasjedu.

Rano ujutro nastavili smo put. Sada sa dvadesetak konja, a nas je zajedno sa zarobljenicima bilo svega trinaest. Nisam bio praznovjeran, ali mi se nimalo nije svidio taj broj.

Putovali smo kroz šumarke i preko livada, nastojeći se držati što dalje od naseljenih mjesta i cesta. U nekoliko navrata ugledali smo u daljini skupine konjanika. Udaljenost je bila prevelika da bismo ustanovili o čijim je vojnicima riječ. Pritajili smo se dok opasnost nije prošla, a zatim nastavili put.

Putovanje se na taj način otešlo i nije bilo nimalo ugodno, ali smo bili sigurniji. Iz nesretnog događaja koji se zbio pret hodnog dana izvukao sam neke pouke. To se prvenstveno odnosilo na to da u ratu čovjek nikad ne smije žuriti, a da prije toga dobro ne provjeri najmanju sitnicu.

Na svu sreću, više se ništa takvo nije dogodilo. Do Harper's Ferryja stigli smo oko podneva. Prije toga smo naletjeli na naše isturene straže. Iako smo bili odjeveni u sive uniforme Konfederacije, poručnik koji je zapovijedao vodom vojnika bio je prilično sumnjičav. Nisu nas razoružali, ali su nas opkolili sa

svih strana. Opustili smo se u sedlima i bezbrižno promatrali krajolik oko sebe.

Zatim smo stigli do prvih šatora. Iz njih su izašli vojnici i sa zanimanjem nas promatrali. Vjerojatno im je bilo neobično što vide da su nas okružili ljudi u istim uniformama kakve smo i sami nosili, uz to imali i oružje. Onda su ugledali dvojicu muškaraca u plavim uniformama. Sa svih strana padale su pogrde i kletve namijenjene mrskim Jenkijima. Poručnik nam je naredio da još više zbijemo redove kako bi nas mogli lakše držati na oku.

Gomila besposlenih vojnika, koja se skupila iza nas, iz trenutka u trenutak postajala je sve veća, pa sam se počeo ozbiljno zabrinjavati.

Uskoro smo dojahali do velikog šatora pred kojim je stajao naoružani stražar. Osim zastave Konfederacije, pred šatorom je vijorilo još nekoliko drugih zastava. Pretpostavio sam da smo stigli u štab. Potajno sam se nadao da će nas primiti osobno general Johnston, ali sam ostao razočaran kad me je poručnik odveo do nekog sredovječnog čovjeka koji je na šesiru imao kapetanske oznake. Ukratko ga je obavijestio kako je naletio na nas i ponovio mu moje riječi. Kapetan je zatražio da mu ispričam kakvu poruku nosim, no ja sam, u skladu s uputama koje smo dobili, odbio takvo nešto učiniti. Prilično odlučnim glasom rekao sam mu da ću poruku prenijeti osobno generalu Johnstonu ili nekom od viših štabnih oficira.

Kapetan je samo kimnuo, a onda me pozvao da uđem u dio

šatora koji je bio pregrađen velikim platnom. Odgurnuo je tkaninu i ušao. Pratio sam ga u stopu.

Iznenadeno sam se ogledao kad sam shvatio da je šator zapravo mnogo veći nego što je izgledao. U prostoriji se nalazilo nekoliko stolova za kojima su sjedila četvorica oficira. Oko jednog stolića skupila su se tri oficira. Bili su nagnuti nad zemljopisnom kartom i o nečemu žustro raspravljali.

Kad su nas ugledali, razgovor je zamro. Postariji pukovnik je prilično oštro upitao:

— Što se to događa, Blackley? Zar vam nisam naredio da nas ne uznemiravate?

— Oprostite što smetam, ali mi se čini da biste morali čuti poruku koju nam donosi narednik Doyle — odrešitim glasom odgovori kapetan.

— Što se to ovdje događa? — ljutito poviče pukovnik obraćajući se ostalim oficirima. — Zar ne možemo u miru planirati naše buduće akcije.

— Narednik Doyle tvrdi da donosi poruku generala Beauregarda, gospodine.

Tek tada su me pukovnik i ostali oficiri pažljivije pogledali.

— Da čujemo kakve su to vijesti, naredniče — ljubaznijim će glasom pukovnik.

— Dobili smo naređenje da vas obavijestimo da je unionistička vojska pod zapovjedništvom generala MacDowella krenula da nas napadne. General Beauregard traži da nam general Johnston pritekne u pomoć, jer neprijateljska vojska broji oko dvadeset pet tisuća ljudi.

— Pa to je vijest od prvora-

zrednog značenja — uzbudio se pukovnik. — Moram odmah obavijestiti generala Johnstona.

Štabni oficiri su se uskomešali. Kad sam htio izaći iz šatora, prišao mi je kapetan Blackley i potapašo me po ramenu.

— Vi ste svoj zadatak u potpunosti obavili, naredniče! Zaslужili ste odmor, no najbolje je da se vi i vaši ljudi najprije pošteno najedete.

Nešto je na brzinu napisao na komadić papira, a onda mi ga pružio i rekao da se javim u kuhinju. Tek tada sam osjetio koliko sam bio gladan. Posljednji poštteni obrok pojeo sam prije dva dana.

Na brzinu sam pozdravio i izjurio iz šatora. Ljudi su radošnim povicima pozdravili vijest koju sam im donio.

No moje veselje zbog dobrog obroka i zasluženog odmora nije dugo potrajalo. Uskoro je iz šatora izašao kapetan Blackley, žurno mi prišao i rekao:

— General Johnston želi razgovarati s vama, naredniče.

Bilo mi je drago što ću vidjeti generala koji je u kratko vrijeme postao slavan u državama Konfederacije, ali sam bio gladan i to je u znatnoj mjeri smanjilo moju ushićenost.

— Što se mora nije teško — uzdahnio sam.

Ovoga puta prošli smo bez zastajkivanja kroz prve dvije prostorije i ušli u dio koji je koristio general. Tamo se već nalazilo desetak visokih oficira. Kad me je ugledao, general mi je prišao i srdačno mi stisnuo ruku.

— Obavili ste izuzetno važan zadatak, naredniče. Da ste kojim slučajem zakasnili ili da vas

je uhvatio neprijatelj, tko zna kakav bi bio daljnji tok naše borbe.

— Učinio sam ono što mi dužnost nalaže, gospodine — uzbuđeno sam odgovorio.

— Samo bez lažne skromnosti, naredniče — nasmijao se general i dodao: — A sad nam ispričajte što vam se na putu dogodilo.

Ukratko sam ispričao kako smo naletjeli na neprijateljsku zasjedu i kako su tom prilikom poginuli kapetan Williams i poručnik Holden. Budući da je poginuo i drugi narednik, ja sam jedini ostao od starješinskog kadra. Na kraju sam ispričao kako smo nadmudrili Jenkije.

Kad sam završio svoju priču, oficiri su počeli raspravljati, pa sam se na trenutak uplašio da sam u nečemu pogriješio. No tada mi general Johnston još jednom srdačno stisne ruku i reče:

— Našoj je vojsci potrebno što više sposobnih i dosjetljivih ljudi poput vas, poručniče Doyle. Od srca vam čestitam na vašem hrabrom činu.

Iznenadeno sam ga pogledao jer sam pomislio da se slučajno zabunio kad me je nazvao poručnikom, ali sam shvatio da me je unaprijedio u čin oficira.

VIII

Naš odmor u Harper's Ferryju nije dugo potrajao. Već drugog dana probudila me galama i neka čudna škripa. Kad sam izašao iz šatora u kojemu smo odsjeli, vidio sam da su oko nas gotovo svi šatori porušeni. Oficiri i narednici požurivali su ljude da završe s priprema za pokret.

— Što se to ovdje, dovraga, događa? — začuđeno sam upitao nekog narednika koji je žurio kraj mene.

Narednik je zastao, zbunjeno me odmjerio i rekao:

— Zar ne znate da krećemo prema Manassasu, gospodine?

Zbunilo me je što me je oslovio s »gospodine«, iako sam bio narednik kao i on, a onda sam se sjetio da sam unaprijeđen u poručnika.

— Da, svakako — promrm-ljao sam i htio još nešto dodati, ali je narednik već odjurio dalje.

Odlučio sam da odem do štaba čete kojoj sam dodijeljen i da se raspitam što mi je činiti.

Kapetan Bradley primio me je prilično suzdržano, ali još uvijek ljubazno. Ukratko mi je objasnio da krećemo prema Manassasu i da što prije spremim svoje ljude za pokret, a zatim da mu se ponovno javim.

Htio sam postaviti još nekoliko pitanja, ali sam odustao, jer sam shvatio da nije raspoložen za razgovor.

Uskoro sam se ponovno pojavio pred kapetanom i izvijestio ga da su vojnici pod mojim zapovjedništvom spremni za pokret. Činilo mi se da je on samo to čekao. Mrzovoljno je rekao da više nemamo vremena za gubljenje, a onda je dodao da je pokret za pet minuta.

Morali smo se ukrcati u vagon koji je nekad vjerojatno služio za prijevoz stoke. Kompozicija je bila dugačka i sastavljena od najmanje pedeset vagona, a vukle su je dvije lokomotive.

Na privremenoj stanici tiskalo se oko dvadesetak tisuća voj-

nika. Vlakovi su neprestano dolazili i odlazili, ali je ipak u toj cijeloj gužvi postojao neki red.

Mi smo se ukrkali u vagon među prvima. S nama su utovareni i naši konji. Životinje su se opirale, jer su se, po svemu sudeći, bojale penjati preko uskih dasaka u vagone.

Vagoni su bili otvoreni, pa smo imali dovoljno zraka i nismo se morali gušiti u smradu konjske balege i znoja.

Isprva mi nije bilo jasno što je to general Johnston smislio, a onda sam shvatio o kakvom je izvrsno smišljenom planu riječ. Koliko mi je bilo poznato, još nitko nije koristio željeznicu za masovan prijevoz trupa.

Stigli smo da se na vrijeme uključimo u borbu s Jenkijima koji su bili premoćniji od naših trupa.

Unionističke jedinice bile su smještene na lijevoj obali rijeke Bull Run. Prvo je njihova konjica krenula u juriš. Naša artiljerija obasula ih je gustom varvom, tako da je rijeka uskoro postala crvena. No činilo se da Jenkije baš ništa nije moglo zadržati. Silovito su nastavili juriš i uskoro su prvi konjanici stigli do obale koju smo mi zaposjeli. Zametnula se žestoka borba prsa u prsa. Naši su vojnici neko vrijeme odolijevali napadu konjice, a zatim su se počeli povlačiti. Činilo se da je sve završeno, a onda su unionisti napravili kobnu grešku. Njihove su jedinice nastavile napredovati bez podrške artiljerije. Očito u njihovim redovima uopće nije bilo suradnje, pa je napredovanje više nalikovalo na juriš razularenih gomila ljudi, nego na napredovanje uvježbane vojske.

Tada smo napali Sjevernjake tako silovito da smo na cijeloj fronti zaustavili njihovo napredovanje, a zatim smo krenuli u protunapad. Unionisti su se potpuno izgubili u pometnji. Većina oficira je poginula, što je još više povećalo zbrku u njihovim redovima.

Rijeku smo prešli kod mjesta koje se zove Sudley Church. Ja sam jurišao na čelu svog voda s iskusnom sabljom u jednoj i revolverom u drugoj ruci.

Revolverom sam se služio samo kad je bilo najpotrebnije. Inače sam neprijatelja sjekao sabljom i vojnici su padali kao snoplje.

Odjednom se pred nama ukazala gomila pješaka odjevenih u različite uniforme. Neki su na sebi imali sivu odjeću, vrlo sličnu našim uniformama. Moji su ljudi u čudu zastali, jer nisu bili sigurni jesmo li naletjeli na naše vojnike ili su i to bili neprijatelji.

Ali ja nisam ni trenutka oklijevao, jer sam znao da su to dobrovoljci i pripadnici milicije koje je Abraham Lincoln pozvao pod oružje, no prilično šaroliko društvo kojemu disciplina nije bila baš neka osobina.

Pred nama se nalazio baš jedan takav odred, pa sam na zbunjeno narednikovo pitanje tko je to, spremno odgovorio:

— Neprijatelji, Barrete! Zapamti jednu stvar, svi oni koji se nalaze pred nama mogu biti samo neprijatelji. To je jedini način da iz ovog rata izvučemo živu glavu.

Kada je nekoliko pripadnika toga šarenog društva zapucalo na nas, odmah je nestalo nedoumice među mojim vojnicima.

ma. Zbunjenost je zamijenjena željom za obračunom.

Jenkiji su bili potpuno razbijeni. Više nije bilo ni traga organiziranom otporu. Povlačili su se u neredu, nastojeći po svaku cijenu spasiti glavu.

Uskoro smo na jednom proplanku naletjeli na građane u civilnim odijelima koji su po divnom sunčanom vremenu došli promatrati bitku. Vjerojatno im ni u snu nije padalo na pamet da bi njihove sjajne jedinice mogle pretrpjeti poraz. Na licima im se jasno ogledao užas, kada su umjesto vojnika u plavim uniformama ugledali pripadnike vojske Konfederacije. Dali su se u paničan bijeg, kao muhe bez glave. Gurali su se i tiskali, ne obazirući se na očajničke povike slabijih i nemoćnijih. Vidio sam kako je neki krupni muškarac grubo odgurnuo ženu koja je u naručju držala dijete, tako da je ona pala u stranu i više se nije podigla.

Vojnici pod mojim zapovjedištvom zaurrali su i pojurili na goloruke ljude i žene. Krajnjom mukom uspio sam ih obuzdati. Uopće, bilo je prilično teško održati red među tom gomilom vojnika, no meni je to ipak nekako uspijevalo, vjerojatno zbog toga što sam među njima uživao priličan ugled. Naime, moje hrabro i odlučno držanje prilikom sukoba s Jenkijima prije nekoliko dana pripomoglo je da u mene steknu povjerenje i da me slušaju.

S mukom smo se probili kroz gomilu građana i izbili na cestu koja je vodila prema Washingtonu. Tamo je situacija bila još gora. Cesta je bila zakrčena raznim kolima. Shvatio sam da

gomile građana otežavaju napredovanje i nama i Sjevernjacima. Budući da smo se nalazili na uzvisini, mogao sam vidjeti kako u daljini četa vojnika u plavim uniformama na grub način krči put prema sigurnim zidovima Washingtona. Naprosto su gurali kola u stranu da bi mogli proći. To su radili konjanici, a pripadnici pješadijskih jedinica izbacivali su građane iz njihovih kočija i uskakivali u njih. Vjerojatno su mislili da će tako brže stići do sigurnog skloništa. No mnogi su se ljuto prevarili, jer smo ih uskoro sustigli. Tukli smo ih nemilice.

Tako je bilo na cijelom putu do Washingtona. Zastali smo tek kad smo ugledali visoke zidine grada. Iako je povlačenje neprijatelja sličilo na paničan bijeg, ni naše napredovanje nije bilo ništa bolje. Odvijalo se bez međusobne suradnje, pretvorivši se u niz manjih sukoba. Bili smo umorni od napora proteklog dana i opijeni slavom, pa nismo pokazivali nimalo volje za daljnjom borbom. U neredu smo se povlačili nakon borbe. Mnogi vojnici iskoristili su priliku za pljačku. Napadali su farme na koje su usput nailazili, tu i tamo čak ubijali njihove stanovnike, ako bi se oduprli. Nastojao sam to spriječiti, ali nisam moga svugdje stići.

Unatoč slatkom okusu pobjede, u ustima sam osjećao pomalo gorak okus. Nisam ni slutio da će se rat izleći u takav surovi obračun, no nisam mogao pobjeći iz kože u kojoj sam se nalazio. Bio sam oficir Konfederacije i morao sam slušati zapovijedi pretpostavljenih.

Počeo se spuštati sumrak. Iz jednog šumarka koji se nalazio pedesetak metara ispred nas odjednom je izjahala grupica od pedesetak konjanika. Pograbilo smo oružje spremni da se suprotstavimo. Grlo mi se stisnulo, a usta osušila. Svih strahota rata bilo mi je za taj dan više nego dosta.

Na sreću, pred nama se nalazio odred naših vojnika. Činilo se da ni njihov oficir nije bio siguran na koga se namjerio. Brzo je izdao nekoliko naredbi i vojnici su se raširili u lanac. Ali je tada shvatio da su pred njim njegovi suborci.

Podigao je ruku i okrenuo se prema svojim ljudima, a onda potjerao konja i pojahao prema nama.

Ja sam mu krenuo u susret. Na njegovim ramenima spazio sam kapetanske oznake. Propisno sam ga pozdravio i rekao mu kojoj jedinici pripadam. On mi je otpozdravio i umorno se nasmiješio.

— Kako ste progurali današnji dan?

— Prilično naporno — neraspoloženo sam odgovorio i slegnuo ramenima.

— U svakom slučaju, žetva je bila bogata. Jeste li imali velike gubitke? — upitao me.

— U mojem vodu poginula su samo trojica.

— Pa to i nije mnogo. Moja je četa prepolovljena, jer smo u sukob bili uključeni od početka. Pretrpjeli smo njihov glavni udar, a tada se činilo da naši izgledi na pobjedu nisu baš veliki.

— Ipak, sreća nam je danas bila sklona — sada sam se i ja nasmiješio.

U međuvremenu su nam se pridružila trojica njegovih ljudi. Dvojica su bili poručnici, a jedan narednik. U naredniku sam prepoznao Genea. Iako ga nisam vidio samo nekoliko dana, činio mi se nekako stariji. Čak sam imao dojam da su se na njegovu licu pojavile bore koje prije nisam vidio.

— Drago mi je što te vidim, Gene. Kako si izvukao glavu iz ovog pakla? — radosno sam povikao.

On je pogledao i odmjereno rekao:

— Imao sam malo sreće, gospodine!

Htio sam mu reći da se prestane šaliti, ali sam se sjetio da sam ja poručnik, a on kao podoficir dužan je sa mnom tako razgovarati. Vjerojatno bi se drukčije ponašao da u društvu nisu bili njegovi pretpostavljeni.

Učinilo mi se da sam u njegovim očima ugledao tračak zavisti.

IX

Margit nije mogla prikriti koliko je oduševljena Richmondom. Nikad dotle nije bila u tako velikom gradu. Nije ni sanjala da nešto tako lijepo uopće postoji. Široke ulice s nizovima prekrasnih zgrada u čijim su se prizemljima nalazile prodavaonice sa svim onim prekrasnim stvarima koje život čine ljepšim i lagodnijim. A tek mnogobrojni raskošni saloni i restorani!

Desetak dana što ih je prove-la u novoj prijestolnici Konfederacije činili su joj se kao prekrasan san. Odsjela je kod gospođice Parker, daleke rođake svoga oca. Iako je već zakorači-

la u šesto desetljeće, nisu je smetale Margitine mladenačke želje za razonodom. U nekoliko navrata odvela ju je u otmjene lokale i upoznala je sa kćerkama svojih prijatelja, tako da se Margit nije dosađivala. Navečer bi otišla u neko od brojnih kazališta ili bi s nekom od svojih novostečenih prijateljica posjetila kućnu zabavu u nekoj aristokratskoj ričmondskoj obitelji. Budući da je njezina obitelj bila prilično poznata u Virginiji, sva vrata bila su joj otvorena.

Nakon pobjede nad Sjevernjacima ljudi su vjerovali da je već došao kraj rata i da se Jenkiji neće oporaviti od teškog poraza koji im je zadala južnjačka vojska. Posvuda su se mogla vidjeti sretna lica bijelaca, a manje zadovoljna lica crnaca.

Margit je imala sreću da prisustvuje pobjedničkoj paradi vojnih jedinica generala Johnstona i Beauregarda. Promatrala je povorku slavom ovjenčanih vojnika ispred kojih su ponosno jahali oficiri. Većina njih bili su mladi i lijepi, te privlačili željne poglede djevojaka i žena.

Sa sjetom je promatrala kako su iz gomile istrčavale djevojke u naručje svom dragome koji je stupao u pobjedničkom mimohodu. Surovi vojnici su zbunjeno i pomalo posramljeno zastali, jer tako nešto nije dolikovalo muškarcima, osobito pred tolikim promatračima. No iako su se trudili, nisu mogli sakriti prave osjećaje. Na njihovim se licima jasno vidjelo da im je drago što njihove odabranice javno pokazuju koliko im je stalo do njih.

Margit se sjetila Patricka i potajno se nadala da će ga ugledati u povorci konjanika, no koliko se god trudila, nije ga vidjela. U nekoliko navrata učinilo joj se da ga je konačno spazila. Srce joj je jače zakucalo i ona je, ne mareći što to jednoj mladoj i otmjenoj ženi ne priliči, bila spremna probiti se kroz gomilu promatrača i potrčati mu u susret, ali je u posljednjem trenutku shvatila da se prevarila. Ostala je i dalje među promatračima i potajno obrisala krajeve očiju koji su joj se iznenada orosili.

Od Patricka je posljednji put dobila pismo prije petnaestak dana, neposredno prije nego što je krenula na put u Richmond. Pisao joj je da se još nalazi u nekoj školi za buduće oficire i da su mu dani ispunjeni naporim učenjem.

Pretpostavljala je da su se stvari u međuvremenu izmijenile. Patrickovo je školovanje najvjerojatnije bilo prekinuto i on je, po svemu sudeći, poslan na ratište. Strepila je da kojim slučajem nije ranjen ili čak poginuo u borbi za Bull Runu. Pričalo se da je tom prilikom poginulo nekoliko desetaka tisuća vojnika obiju zaraćenih strana. neposredno nakon bitke kroz grad su prolazile nepregledne kolone kola u kojima su se nalazili ranjenici. Prolazila su i kola s poginulim vojnicima, prekrivena pokrovcem. Vrijeme je bilo veoma toplo, pa se iz kola širio težak zadah.

S mukom je odagnala crne misli i prepuštala se vedrijoj strani života koju je na svakom koraku nudio Richmond, a uzbuđenja je bilo mnogo.

Jednom dok je s Karin, svojom novom prijateljicom, posjetila kućnu zabavu u palači jedne od najstarijih ričmondskih obitelji, prišao joj je privlačan mladić i zamolio je da upiše njegovo ime u notes udvarača za ples. Primjetno je pocrvenjela, jer joj se neznanac svidio.

Udvarač se trijumfalno nasmiješio, ušiljio crne brčice i rekao:

— Zovem se Joseph F. Arm-borough, gospodice...

Iako je znala što on očekuje, pretvarala se da je prečula njegovu posljednju primjedb-u. Hladno ga je odmjerila i odgovorila:

— Prije vas bilo je nekoliko udvarača, pa vama pripada tek četvrti ples.

— Bolje ikad nego nikad! — drsko je odgovorio, a onda se naklonio i izgubio u gomili gostiju.

Smatrala ga je bezobraznikom, ali je ipak još jednom pogledala u smjeru u kojem je otišao.

Iako to sama sebi nije željela priznati, sa nestrpljenjem je očekivala da završe tri plesa i da započne četvrti. Kad su se začuli prvi taktovi, prišao joj je Arm-borough i bez riječi je poveo kao da se poznaju godinama. Potpuno je zaboravila na svoju ljutnju kad su zaplesali. Osjećala se kao da lebdi. Vodio ju je sigurno, a tako lagano da su klizili kao da ne dodiruju pod. Bio je savršen plesač i ona mu se potpuno predala. Žalosno je uzdahnula kad je orkestar prestao svirati. On je to zamijetio i pobjedonosno se nasmiješio. Predložio joj je da otplešu i sljedeći ples.

Htjela je prihvatiti njegov poziv, ali je znala da to ne smije učiniti. Ljudi su ih već ionako znatiželjno promatrali, a osim toga imala je zaručnika koji se nalazio u vojsci. Dok je on izvirgavao život opasnosti, ona se bezbrižno zabavlja, a to se ne pristoji. Pomislila je kako je to nekorektno i ružno s njezine strane.

Odjednom se upitala kako to da privlačni mladi čovjek ne služi domovini. Po svemu sudeći, bio je zdrav i potpuno sposoban za vojsku.

Dok ju je pratio na mjesto, iznenada ga je upitala:

— Kako to da niste u uniformi, gospodine Arm... Arm-borough?

— Iz vrlo jednostavnog razloga — vedro je odgovorio.

— A taj je? — ustrajala je ona na odgovoru.

— Nisam se prijavio u vojsku — mirno je rekao.

Iako mu je glas zvučao raspoložemo, zamijetila je duboku boru koja se odjednom pojavila na njegovu čelu. Pretpostavila je da ima opravdani razlog što to nije učinio.

— Bili ste najljepši par u dvorani. Svi su samo vas dvoje promatrali — uzbuđeno je rekla Karin kad su joj se pridružili.

— Uvijek si bila sklona pretjerivanju — našalio se on.

Po prisnosti koju je pokazao prema Karin, Margit je shvatila da se već otprije poznaju. U to se još više uvjerila kad je zamijetila blagi pogled kojim ga je Karin promatrala.

— Dobro znaš da je to istina, Josephe — tiho je rekla i pocrvenjela.

On je zapazio iznenađeni

Margitin pogled. Ponovno se namrgodio kao da mu nešto nije pravo, a onda joj je tiho rekao:

— Mogu li vas otpratiti kući?

Zaprepašteno i ljutito ga je pogledala, a zatim rekla:

— Kako se usuđujete tako nešto pitati? Zar mislite da sam ja jedna od...

— Grijeh bi bio tako nešto pomisliti, gospodice. Oprostite mi, molim vas, na mojoj nespretnosti. Htio sam samo dati na znanje da mi je u vašem društvu ugodno i da bih vas želio ponovno vidjeti.

— To ne može biti! — suho je odgovorila.

Glas joj više nije zvučao tako ljutito kao prije nekoliko trenuta, iako se u njemu jasno mogla naslutiti prijašnja povrijeđenost.

— Zbog čega? — tiho je upitao.

— Iz jednostavnog razloga, ja sam zaručena, gospodine, a moj je zaručnik u vojsci...

On je jasno osjetio da je htjela dodati »...za razliku od vas«, ali se u posljednji trenutak predomislila i nije to rekla.

Žalosno je kimnuo glavom i rekao:

— Doviđenja, gospodice!

Nasmiješila se:

— Zbogom, gospodine Arm-borough!

Naklonio se prvo njoj, zatim Karin, a onda se okrenuo i nestao u gomili.

— Rekla bih da si Josephu zapela za oko — pomalo zlobno primijeti Karin.

— Vjerojatno je pomislio da će na lak način postići još jedan

uspjeh — ljutito je odgovorila Margit.

— Ja ne bih imala ništa protiv kad bi... — započela je Karin, ali se brzo ugrize za jezik.

Margit se pretvarala kao da je prečula njezinu primjedb.

— Kako to da se nije prijavio u vojsku? — htjela je saznati.

— Joseph je divan mladić, ali ima jednu manu — odvrati Karin.

Okrenula se oko sebe, a onda tiho doda:

— Ima neobične nazore na život. Priča se da je neposredno pred izbijanje rata bio vrlo blizak s nekim od najvažnijih ljudi Unije. Sigurna sam da bi već odavno završio u zatvoru da ga ne štiti njegov ugledan otac. No koliko sam čula, njemu je također već dosta Josepha i njegovih ideja za ukidanje ropstva.

Dok se, nekoliko dana poslije toga, truckala u rasklimanoj kočiji i slušala tugaljivu Samuelovu pjesmu, Margit se činilo kao da se probudila iz divnog sna. Još ju je samo nekoliko kilometara dijelilo od kuće. Život će opet poteći uhodanom kolo-tečinom. Više neće biti izlazaka u kazalište, bučnog društva i uzbudljivih zabava na kojima je mogla upoznati zanimljive osobe.

Sjetila se Josepha Arm-borougha i sjetno uzdahnula. Zнала je da pripadaju različitim svjetovima, ali ipak nije mogla odagnati iz misli njegovu privlačnu visoku i vitku pojavu.

Stari Crnač se nagnuo i vese-lo povikao:

— Uskoro ćemo biti kod kuće, gospodice!

– Već je krajnje vrijeme, Same! Od ovog drmanja bole me sve koščice u tijelu. Čini mi se da ću se raspasti.

On se nasmijao i potjerao brže.

I doista, već nakon otprilike pola sata kočija se dokotrljala do velike katnice u kojoj su stanovali vlasnici plantaže. Margit je pred verandom ugledala velikog pastuha koji je bio privezan za drvenu ogradu. Životinja joj se učinila poznatom.

Nedoumica je potrajala nekoliko trenutaka, a onda se konačno dosjetila. Kola se nisu pravo ni zaustavila, a ona je već iskočila i potrčala prema kući.

– Patrick! – uzbuđeno je povikala.

X

Začuo sam Margitin povik i pojurio na verandu. Ugledao sam je kako trči prema kući. Pojurio sam joj u susret. Zagrlio sam je i podigao, a onda sam je zavrteo oko sebe.

– Patrick! Dragi! – uzbuđeno je prošaptala, no ja joj nisam dopustio da završi što je htjela reći. To u ovom trenutku ionako nije bilo važno.

Poljubac je potrajao dobrih nekoliko minuta. Kad se konačno uspjela odmaknuti od mene, pokušavajući doći do zraka, isprekidano me je upitala:

– Kako si uspio doći, Pate?

A onda me pogledala i dodala:

– Nisi valjda pobjegao?

– Ne moraš zbog toga razbijati glavu. Tvoj se dragi istakao u ovom ratu, pa je dobio deset dana nagradnog odsustva.

Tek tada me je malo bolje pogledala.

– Pa ti si postao poručnik! – oduševljeno je uskliknula. – Kako ti je to tako brzo uspjelo?

Nasmijao sam se i rekao:

– Pa napisao sam ti da su me poslali na neki ubrzani tečaj za oficire.

Ponovno se privila uz mene kao da me više nikad ne želi pustiti da odem.

– Ovjenčani slavom ratnici se vraćaju iz rata – začuo sam iza svojih leđa muški glas.

Bio je to Margitin otac. Požurio je prema meni i tako mi srdačno stisnuo ruku da sam pomislio da će mi je zdrobiti.

– Prepusti nam barem na časak svog poručnika, Margit, da čujemo najnovije vijesti s ratišta. Imat ćeš dovoljno vremena da ga se nagledaš.

– Nisam baš u to previše uvjeren – rekao sam. – Dobio sam samo deset dana, od toga mi za put treba skoro sedam, a ni roditelje još nisam posjetio.

– Onda to moraš što prije učiniti, mladiću! Stari je Doyle sigurno vraški zabrinut za sudbinu svoga sina.

No unatoč svojim namjerama, toga dana nisam otišao do plantaže svojih roditelja. Nisam to učinio ni sljedećeg dana. S Margit mi je bilo tako lijepo da se nisam mogao od nje odvojiti. Odlazili smo na mjesta na koja smo i prije voljeli potajno odlaziti i obnavljali uspomene. Činilo mi se da je otada prošlo nekoliko godina, a ne samo nekoliko mjeseci. Neprestano su mi pred oči navirali prizori iz bitke na Bull Runu, a onda bih zagunjurio glavu u Margitine grudi

i mora bi nestajala kao magla na suncu.

Tek trećeg dana konačno sam otišao do roditeljskog doma. Rastanak s Margit bio je bolan. Znao sam da se tako brzo nećemo vidjeti, zbog toga sam bio očajan. Margit je plakala. Žurno sam prišao konju, uzjahao ga i odmah natjerao u galop. Nisam se želio okrenuti, jer nisam bio siguran da se i ja neću na kraju rasplakati.

XI

Kao što sam i predosjećao, više nisam imao priliku da posjetim rodni kraj. Iako je na istočnom ratištu sljedećih pola godine vladalo zatišje, ne bi se moglo reći da sam nešto od toga zatišja osjetio. Naša je vlada postala svjesna toga da je za pripremanje ozbiljnih akcija potrebno dobro opremiti i uvježbati vojnike. Da su prije sukoba na Bull Runu naše trupe bile bolje izvježbane, vjerojatno bi rat već bio okončan. Došli smo pred sam Washington, ali nismo imali snage da ga osvojimo.

Sa svih su strana do nas dopirale samo dobre vijesti. Na zapadnom ratištu naše jedinice iz Arkansasa izvojevale su sjajnu pobjedu na Wilson's Creeku, a naša novoosnovana ratna mornarica pobijedila je sjevernjačku flotu na ušću Mississippija.

Usprkos povoljnim novostima, sa strahom sam razmišljao o budućnosti. Od uhvaćenih neprijateljskih vojnika sam saznao da je Kongres odobrio da se pod zastavu Unije pozove čak pet stotina tisuća dobrovo-

ljaca. Samo njihova vojska koja se ulogorila na Potomacu, nedaleko od Washingtona, brojala je oko stotinu tisuća ljudi. Čuo sam da je general Beauregard u nekoliko navrata nastojao da se njegova armija također pojača ljudstvom, no uvijek je iz Richmonda dobivao negativan odgovor, uz obrazloženje da su ljudi potrebni za čuvanje obale.

Zbog nerada i nediscipline u našem logoru zatražio sam od svojih pretpostavljenih da me pošalju u akciju protiv neprijatelja. U isto vrijeme tražili su se dobrovoljci za čete koje će neprekidno uznemiravati Jenkije. Uz to što bi te jedinice trebale da napadaju manje vojne formacije i ometaju redovito opskrbljivanje vojske na Potomacu, one su morale djelovati i u dubokoj neprijateljskoj pozadini i unositi nesigurnost i strah među stanovnike. Znali smo da to neće imati veće značenje na cijeli tok rata, ali bi takvi manje-više gerilski upadi imali svoje puno psihološko opravdanje, jer se unionisti nigdje ne bi osjećali sigurni.

Na moje iznenađenje, nisam naišao na veći otpor. Čak su me unaprijedili u čin kapetana, dodijelili mi pedeset vojnika i poslali u Kentucky.

Kad smo stigli na područje koje su nadgledali Sjevernjaci, nastavili smo putovati noću, a danju bismo se ulogorili na skrivenom mjestu.

Uskoro je pao snijeg i to je otežalo naše napredovanje. Tragovi koje su ostavljali naši konji bili su duboki i ništa ih nije moglo sakriti, osim novog snijega. Nakon svakog prepada

koji bismo poduzeli slijedili bi dani ispunjeni jurnjavom, jer su za nama organizirane potjere. Osjećali smo se kao progonjeni vukovi.

U nekoliko navrata morali smo prihvatiti borbu s nadmoćnijim neprijateljem, pa se broj mojih vojnika uskoro sveo na svega dvadesetak za borbu sposobnih ljudi. Ranjenici su nam još više otežavali kretanje, a da stvar bude još gora, uskoro smo ostali bez zaliha namirnica i bili smo prisiljeni potražiti hranu.

To se dogodilo sredinom siječnja 1862. godine. Hladnoća je stisla. Već sam počeo pomišljati na povratak u logor na Manasasu.

A onda se jedne noći zbio događaj koji je imao presudno značenje na daljnji tok mog života.

Odmarali smo se do kasnog poslijepodneva, a zatim krenuli čim se počela spuštati noć. Namjeravao sam svratiti do neke osamljene farme, kao što smo to i prije običavali činiti i povećati zalihe hrane.

Zapadni Kentucky, gdje smo se mi tada nalazili, bio je udaljen od svih ratišta, tako da stanovništvo zapravo nije ni osjećalo rat. Ljudi su živjeli i radili kao u miru. Blagostanje se osjećalo na svakom koraku.

U tom području nije bilo nekih većih stalnih sjevernjačkih jedinica. Stanovnici su bili organizirani u odrede milicije koje su im pružale sasvim solidnu zaštitu. Sve dok se nismo mi pojavili.

Moja je četa bila sastavljena od samih pustolova. Većinom im nije odgovarao strogi vojni-

čki život u logoru, pa su se odmah prijavili kao dobrovoljci u gerilsku četu. Nadali su se da će usput moći slobodno pljačkati, ali su se prevarili, jer im nisam to dopuštao. Kad bismo se pojavili na nekoj farmi, željno su promatrali vrednije predmete koji su se tamo nalazili, no sve je ostajalo samo na tome.

Jednom sam morao osuditi na smrt vojnika koji je silovao kćerku farmera kod kojega smo odsjeli, a ni to mu nije bilo dovoljno, već je strgnuo zlatan lančić s vrata farmerove žene. Kada sam se pojavio na vratima prostorije u kojoj se sve to događalo, on se samo nacerio kao da je riječ o bezazlenoj šali.

Smračilo mi se pred očima i jedva sam se suzdržao da ga odmah ne ubijem. Naredio sam dvojici vojnika da ga razoružaju, a onda sam formirao ratni sud. Nakon kraćeg vijećanja osudili smo ga na smrt. Kazna je odmah izvršena i zato smo morali odmah napustiti to mjesto. Bojao sam se da će nam susjedi zbog pucnjave navući na vrat odred milicije.

Dok smo odlazili, zamijetio sam na farmerovu licu izraz poštovanja, što je na kraju bila ipak neka zadovoljština.

Autoritet mi je u nekoliko navrata bio ozbiljno poljuljan. Lako se moglo dogoditi da se neki iz te gomile pustolova pobune i dalje nastave pljačkati neometano. Bila bi dovoljna samo iskra, pa da se pobune.

U tim slučajevima pomogao mi je narednik Polack, iako je pripadao istoj vrsti kao i drugi. Pričalo se da je u vojsku došao ravno iz zatvora, gdje je služio

dugogodišnju robiju zbog nekoliko pljački i ubojstava. Budući da smo oskudijevali u ljudima, zatvorske su mu vlasti ponudile da stupi u vojsku. Objeručke je prihvatio ponudu, iako je znao da će biti dodijeljen nekoj kaznenoj jedinici. Tako se i dogodilo.

U jednom sukobu s pripadnicima milicije Polacku sam spasio život i on mi je od tada bio vjeran kao pas. Bio je okrutniji od ostalih i oni su ga se zbog toga bojali. Nadao sam se da se naredniku neće ništa dogoditi, jer bi najvjerojatnije u tom slučaju i moja sudbina bila zapečaćena.

I tako, dok smo se te noći mukotrpno približavali šumici na jednom proplanku, pomislio sam da bi na tom mjestu mogla biti zasjeda. Zbog toga sam odlučio da sa dvojicom vojnika krenem u izviđanje.

Naredio sam ljudima da sjašu i odmore se, a zatim sam naredniku Polacku dao kratke upute što treba da učini ako se ubrzo ne vratimo. Na njegovu sam licu vidio da se dosađuje dok me sluša, ali je svoje mišljenje zadržao za sebe.

Noć je bila oblačna. Bjelina snijega nam je rasvjetljavala put.

Kad smo se približili šumici, zastao sam, jer mi se učinilo da sam čuo neki zvuk. Vojnici su također stali i pažljivo osluhнули.

— Čuj, potočić — šapnuo je jedan od njih.

— Kakav potok, glupane — odrezao je drugi.

— Pa zar tako ne žubori potočić? — zbunjeno je upitao prvi vojnik.

— Sve je naokolo zaleđeno, a tebi žubori potočić! — podsmjehnuo se njegov drug.

— Dosta priče! — naredio sam.

Zatim sam im tiho rekao da me pričekaju, a ja sam se oprezno zaputio prema mjestu odakle je dolazio zvuk. Šum je odjednom prestao.

Prikrao sam se jednom velikom hrastu i provirio.

Iako je temperatura bila ispod ništice, meni je odjednom postalo vruće. Nekoliko metara ispred mene stajao je čovjek u tamnoj uniformi i upravo zakopčavao hlače.

Vojnik očito nije bio svjestan opasnosti u kojoj se nalazio. Na deblo hrasta čak je bila naslonjena puška. Znao sam da ne smijem gubiti ni trenutka. Vojnik se svakog trena mogao okrenuti, a time bi moja sudbina i sudbina mojih ljudi bile zapečaćene. Izvadio sam dugi nož koji mi je bio zataknut u korice i oprezno zakoračio prema njemu. U tom trenutku stao sam na suhu grančicu koja je pukla pod težinom mog tijela. Iako zvuk nije bio osobito glasan, u tišini koja je vladala odjeknuo je kao pucanj. Čovjek se naglo okrenuo i zaprepašteno me pogledao. Bacio sam se na njega poput pantere. On je nesvjesno podigao ruke u samoobrani, tako da je nož probušio samo rukav na njegovoj lijevoj ruci. No naša su se tijela već sudarila i on je pao, a ja preko njega. Zamahnuo sam drugi put i zari-
nuo nož u njegovo tijelo. Toga puta bio sam precizniji i pogodio ga u lijevu stranu grudi.

Čovjek je klonuo na zemlju. S mukom sam ustao i obrisao oš-

tricu noža o njegovu plavu uniformu. Pažljivije sam pogledao nrtvaca i zaključio da mu nije više od dvadeset godina. Bilo mi ga je žao, ali više ništa nisam mogao promijeniti. Ionako je to bila borba za opstanak.

Pretpostavio sam da je vojnik bio na straži, a to je značilo da se u blizini nalazila neka sjevernjačka vojna jedinica.

Šuljajući se od drveta do drveta, približio sam se kraju proplanka s kojega je pogled pucao na malu dolinu okruženu sličnim brežuljcima kao onaj na kojemu sam stajao. Koliko sam mogao zapaziti u mraku, u dolini se nalazilo nekoliko gospodarskih zgrada i jedna veća kuća u kojoj je vjerojatno stanovala farmerova obitelj.

Pogledom sam tražio nešto po čemu bih mogao otkriti prisutnost vojske, ali ništa sumnjivo nisam vidio. No gdje ima dima, ima i vatre, pomislio sam. Pažljivije sam promotrio dugu nisku kolibu za koju sam pretpostavio da je staja.

Snijeg je ispred nje bio utaban, tako da se mjestimično čak vidjela gola zemlja. To je moglo nastati samo od konjskih kopita, jer koliko mi je bilo poznato, stoka zimi ne ide na pašu.

Budući da sam saznao ono što me zanimalo, vratio sam se do dvojice vojnika koje sam poveo u izvidanje. Očekivali su me s nestrpljenjem.

Kad su me spazili, malo im je laknulo. Ukratko sam im objasnio što se dogodilo, a onda smo se zajedno spustili niz proplanak do ostatka čete.

Ljudi su posjedali na poruše-no drveće i zapalili cigarete. Odmor im je dobro došao, tako

da su nevoljko poustajali kad smo im se približili. Pozvao sam Polacka na stranu i ispričao mu što sam otkrio. Nakon kraćeg svjetovanja on je postrojio ljude, a zatim smo se popeli uz proplanak. Jednog sam čovjeka ostavio da čuva konje, tako da nas je sada bilo samo šesnaest. Nadao sam se da neprijateljskih vojnika nema mnogo više. Osim toga, Jenkiji nisu ni sanjali da bismo ih mogli napasti.

Pričekao sam da narednik rasporedi ljude. Potpuno smo opkolili zgrade farme.

Sa svih strana približavali smo se kao nečujne sjene. Lagan sam pritisnuo kvaku na ulaznim vratima i ušuljao se u stambenu zgradu. U desnoj ruci držao sam pušku.

Vrata su zaškripjela. Zastao sam, a zatim oprezno krenuo dalje. Bilo je tamno. Odjednom sam iz susjedne prostorije začuo neki šum. Čvršće sam stisnuo pušku, spreman da na najmanju opasnost saspem u neprijatelja kišu metaka, no to još očito nije trebalo. Šum koji sam čuo zapravo je bilo nejednoliko hrkanje, na časak glasno, da bi odmah zatim potpuno utihnulo.

Ispred mene odjednom se ispriječio neki predmet, tako da sam udario u nj. Tiho sam prokleo, jer je bol u potkoljenici bila neizdržljiva.

Hrkanje je prestalo i neki sanjivi glas upita:

— Što se to, dovraga, događa?

Budući da ništa nisam odgovarao, čovjeku je to vjerojatno bilo sumnjivo. Začuo sam kresanje, a zatim iz susjedne prostorije dopre svjetlost. Trenutak

zatim svjetlost postade jača. Čovjek je upalio svjetiljku.

Više nisam smio čekati. U nekoliko hitrih skokova pretrčao sam kroz prostoriju i uletio u sobu iz koje je dolazila svjetlost. Začulo se i nekoliko sanjivih glasova.

Ispred sebe sam ugledao desetak ljudi zamotanih u deke i vojničke vreće za spavanje. Gomila pušaka bila je uredno složena u piramidu u kutu prostorije. Ljudi su se mrzovoljno vrpeljili, ljuteći se što im je iznenađeno prekinut san.

Kada su me ugledali, razrogačili su oči kao da su spazili sablast. Dvojica su munjevito odskočila. Posegnuli su za koltovima. Opalio sam i jedan od njih se srušio. Prije nego što sam dospio izbaciti praznu čahuru iz cijevi i ubaciti novi metak, kraj mene je nešto zagrmjelo i drugi vojnik se također srušio. Ogledao sam se i spazio jednoga od svojih ljudi koji je u rukama držao pušku.

Tada je odjekno plotun. Potorica vojnika koji su navalili iza nas ni trenutka nisu oklijevali da otvore paljbu na protivnike prije nego što su dospjeli pograbit i svoje oružje.

U međuvremenu sam sa svih strana začuo zvukove razbijenog stakla, a odmah zatim također pucnjavu. To je Polack s ostatkom čete napao druge zgrade na farmi. Odasvud su dolazili očajnički krikovi ranjenika isprekidani prskanjem iz oružja.

Pograbio sam svjetiljku i pozvao dvojicu vojnika da me prate. Iako je to bilo prilično opasno, jer smo bili na svjetlu, dok je naše neprijatelje štitio mrak,

ništa pametnije nije mi u tom trenutku padalo na pamet. Pretpostavljao sam da u glavnoj zgradi farme više nema neprijateljskih vojnika.

Tu nepromišljenost gotovo sam platio životom. Kada smo se počeli uspinjati drvenim stepenicama koje su vodile na prvi kat, iz mraka bljesne svjetlost popraćena jakim pucnjem. Vojnik do mene bolno vrisne, a zatim se sruši.

Desnom rukom munjevito sam podigao pušku i naciljao u smjeru odakle je došao bljesak. Povukao sam okidač, a zatim začuo mukli povik. Neka tamna spodoba stropoštala se niz stepenice i dokotrljala do mojih nogu.

Prinio sam svjetiljku da vidim koga sam pogodio. Ugledao sam sredovječnog muškarca koji je na sebi imao samo hlače i potkošulju. Na nogama su mu blistale čizme kakve su nosili oficiri unionističke vojske.

Prekoračio sam mrtvaca i preskačući po dvije stepenice dospio do vrha stubišta. Vojnik me je slijedio u stopu. Na lelujavoj svjetlosti svjetiljke, koju sam još uvijek držao u ruci, spazili smo dvojica vrata. Jedna od njih bila su otvorena, pa smo prvo ušli u tu prostoriju. Već na prvi pogled bilo mi je jasno da je to spavaća soba odakle je izišao sjevernjački oficir koji nas je dočekao na stepenicama. Na stoliću kraj kreveta bio je složen gornji dio njegove uniforme. Na ramenima bluze spazio sam zlatne kapetanske oznake.

— Ovdje više nemamo što tražiti — promrmljao sam više za sebe.

No vojnik je očito smatrao da se od njega očekuje da nešto reče, pa spremno doda:

— I meni se tako čini.

Onda sam prišao drugim vratima. Glavom sam pokazao vojniku da se odmakne od vrata, a zatim sam pritisnuo kvaku, pa zeći da ostanem skriven iza zida. No vrata su bila zaključana.

Ljutito sam zamahnuo nogom i iz sve snage udario o vrata. Ona su se s treskom otvorila, a ja sam se hitro sklonio u stranu. To sam učinio u posljednjem trenutku, jer je iznutra odjeknuo prasak. Začuo sam metalni zvuk koji je vjerojatno dolazio od zatezanja kokota. Sagnuo sam se i doslovce uletio u sobu.

Zaprepastio sam se kad sam pred sobom ugledao ženu, zapravo vrlo mladu djevojku. Sjedila je na krevetu, naslonivši se na bogato ukrašeni naslon, a u rukama je držala veliki mornarički kolt. Crna gusta kosa bila joj je razbarušena. U njezinim zelenim očima pročitao sam mržnju.

Cijev moje puške bila je upearena u nju. Da sam htio, mogao sam je ubiti, ali to nisam mogao. Nikad dotle nisam pucao u ženu pa to nisam ni tada želio učiniti.

Napela je kokot i naciljala točno u moje grudi. Veliki revolver držala je objema rukama, no on joj je ipak podrhtavao.

— Ne pucajte! — viknuo sam.

Na njezinom licu pojavio se zbunjeni izraz, kao da se dvoumila. Napravio sam korak prema njoj, no ona je procijedila kroz zube:

— Ako učinite još samo jedan korak, neću se ni na trenutak dvoumiti što da učinim.

Nisam je poslušao, već sam zakoračio prema krevetu. Prekasno sam shvatio da sam je potcijenio.

— Sam si to tražio! — prosikala je i povukla okidač.

Metak me je pogodio u desnu nadlakticu. Zapeklo me je kao vatra, no ipak sam smogao snage i bacio se na nju prije nego što je mogla drugi put opaliti.

Zgrabio sam je za ruke i iskrenuo ih, tako da joj je revolver pao na pod. Zarežala je kao bijesna mačka i ugrizla me za ruku.

— Prokleta kujo! — povikao sam izvan sebe od bijesa i ošamario je.

Od žestine udarca udarila je glavom o drveni naslon kreveta i srušila se. Ne obazirući se na ranu koja me je sve više pekla i iz koje je tekla krv, primio sam joj glavu i položio je na jastuk. Slabašna svjetlost svjetiljke, koju sam ostavio u hodniku, osvjetljavala je njezino blijedo lice.

U međuvremenu je dotrčao moj vojnik. Opazio je ranu na mojem rukavu.

— Pa vi ste ranjeni, gospodine! — iznenađeno procijedi i ljutito prokune.

Pogledao je djevojku i dodao:

— Čini mi se da ste je sredili, gospodine. To ste učinili u posljednjem trenutku, jer bi inače ona vas ubila.

Nakesio se kao da je izrekao dobru šalu, a onda se konačno sjetio da razgovara s pretpostavljanim. Zbunjeno se nakašljao i promrmljao:

— Bit će najbolje da vam previjem ranu, prije nego što potpuno iskrvarite.

S mukom sam se nasmiješio i rekao:

— Ne moraš zbog mene brinuti, Burte! Ja ću se već nekako snaći, a ti siđi i vidi je li momcima potrebna pomoć.

Zamijetio sam da mu se moja zamisao ne sviđa, ali sam bio njegov pretpostavljeni i morao me je poslušati. Uzeo je svoju pušku i izišao iz sobe. Uskoro sam začuo bat njegovih čizama na stepenicama.

Kad sam ponovno pogledao djevojku, ona je upravo otvorila oči. U čudu me je pogledala, a onda se svega sjetila. Pokušala se pomaknuti, ali je samo bolno zajejala i opet klonula.

— Tko ste vi? — tiho me upita.

— Kapetan Konfederacije Patrick Doyle.

— To mi je jasno, ali što radite ovdje?

— Vojna tajna! — kratko sam rekao.

— Što se dogodilo s našim vojnicima? — žurno me je upitala.

Oslušnuo sam, ali iz kuće i okolnih zgrada više se nije čula pucnjava. Nasmijao sam se i rekao:

— Po svemu sudeći, preselili su se u vječnost.

— Vi ste najobičnije ubojice! — ljutito je povikala djevojka, a lice joj se ponovno zarumenjelo.

— Ne znam onda kako bih ja vaš nazvao — odgovorio sam i pokazao na ranu koja mi je još krvarila.

Prestrašeno je vrisnula i poklopila oči. No odmah zatim

trgnula se i otkinula komad ponjave.

— Približite mi se malo! — naredila mi je.

— S vama ženama nikad se ne zna, osobito ako su u pitanju Jenkiji — odgovorio sam, ali sam joj se primaknuo.

Strgnula je grubu tkaninu, a onda mi vješto previla ranu.

— Samo površinska ozljeda od koje sigurno nećete umrijeti, no svejedno ću vam je poslije za svaki slučaj isprati u toploj vodi.

— Zbog čega sve to ipak činite? — iznenađeno sam je upitao.

Ništa nije odgovorila

XII

Na farmi smo ostali duže nego što sam planirao. Ponovno je počeo padati gusti snijeg i nije imalo nikakva smisla krenuti dalje. Farma se nalazila na osamljenom mjestu, tako da je postojala mala vjerojatnost da će nas netko otkriti. Doduše, postojala je opasnost da neka patrola svrati u potrazi za vojnicima koje smo zatekli na spavanju.

Narednik Polack obavio je posao previše dobro, tako da nijedan sjevernjački vojnik nije preživio napad.

Gospodicu Lucy Bromton, kako se zvala naša domaćica, koja je to postala a da nije željela, iz opreznosti sam zaključao u njezinu sobu. Nisam želio da nam se dogodi ono isto što i sjevernjačkim vojnicima.

Polack i nekoliko drugih vojnika imali su jednostavnije rješenje. Po njima, toj »divljoj sjevernjačkoj mački«
trebalo je

zauvijek začepiti usta. Na kraju su ipak nerado odustali od svoje zamisli, kad su shvatili da ja za takvo nešto ne želim ni čuti.

Moglo bi se reći da sam se s njom na određeni način zbližio. Svakoga dana sam je posjećivao, a ponekad sam joj čak nosio i jelo. Iz početka me je prezirivo promatrala, ako bi se to uopće i udostojala učiniti, no vrijeme je ipak na kraju učinilo svoje. Kad je uvidjela da prema njoj nemam nikakvih loših namjera, malo se »pripitomila«, čak je postala razgovorljivija.

Prilikom našeg napada na farmu poginula su i trojica najamnih radnika, a žena koja je pomagala u kućanskim poslovima brzo se privikla na vojnike u sivim uniformama.

Kad sam djevojku upitao kako to da živi sama na tako osamljenom mjestu, rekla mi je da su joj otac i dvoje braće otišli u rat, a majku nije ni upoznala, jer je umrla na porodu. Bila je jedina kći starog farmera, njegovo najmlađe dijete.

Lucy mi se sve više svidjela i ne znam kako bi sve to završilo da nakon desetak dana odmora na farmi nisam odlučio da krenemo u daljnje akcije. Vremenske prilike su se popravile i snijeg je počeo kopniti.

Na odlasku Lucy me je ispraćila. Ostala je na ulaznim vratima kuće i dugo mi mahala.

Polack je to zamijetio, surovo se nakesio i dobacio:

— Naš kapetan čini prava čuda. On ne samo da nemilosrdno uništava Jenkije nego i s podjednakim uspjehom slama srca njihovih žena.

XIII

— Prokleti Jenkiji neće me šćepati živoga! — zaurao je Irwin Doyle i pograbio staru sačmaricu.

— Ali mi nismo vojnici, pa nam vjerojatno neće učiniti ništa nažao — pokušala ga je uvjeriti njegova žena, no glas joj nije zvučao previše uvjerljivo.

Bilo joj je jasno da je sav trud uzaludan. Dobro je poznavala muža i njegovu naprasitu ćud.

— Ipak sam bio u pravu kad sam tvrdio da će nas Englezi ponovno napasti — slabim glasom javio se Frederick Doyle, ali se na njega nitko nije obazirao.

Irwin Doyle je kundakom puške razbio staklo na prozoru.

— Odvedi strica i Johnya u smočnicu. Tamo ćete biti najsigurniji — naredio je svojoj ženi.

Šutke ga je poslušala. Dohvatila je dječaka za ruku i povel ga niz stepenice, ali se dječak opirao i vriskao.

— Želim se boriti zajedno s ocem! — plačljivim je glasom zapomagao, no kad ga je plantažer mrko pogledao, odmah je zašutio.

— Rekao sam da odeš s majkom!

Johnny se odmah primirio. Vrlo je dobro znao da se ne isplati navlačiti na vrat gnjev Irwina Doylea.

Irwin je pričekao dok se njegova žena i sin nisu spustili u prizemlje. Za njima je poslušno išao starac pridržavajući se za drvenu ogradu. Kad su konačno nestali u smočnici, okrenuo se prema trojici muškaraca koji su netremice piljili kroz prozor.

Sva trojica bili su bijelci nešto mlađi od njega. Jedan je bio predradnik na plantaži, dok su ostala dvojica bili nadzornici Crnaca.

— Bojim se da ih ima previše i da nećemo dugo izdržati, gažda — smrknuto se oglasio Jim Arkanny, plantažerova desna ruka.

— Ako te je strah, možeš odmah izići i predati se, Jime! — zarežao je Doyle.

— Dobro znaš da mi tako nešto ne pada na pamet — uvrijeđeno je odbrusio predradnik.

— Onda nam ništa drugo ne preostaje nego da sa sobom povedemo na onaj svijet što više plavokaputaša — mirnijim tonom rekao je Irwin Doyle, čak se malo nasmiješio.

Preostali muškarci nisu ništa rekli. Samo su jače stisli puške i nastavili pažljivo promatrati što se vani događa.

Pedesetak vojnika u plavnim uniformama sjahalo je i u širokom polukrugu opkolilo zgradu. Dva oficira glasno su izvikivali zapovijedi. Kad je zgrada bila potpuno opkoljena, mlado-liki čovjek u uniformi s kapetanskim oznakama skupio je šake ispred usta i povikao:

— Nemojte praviti gluposti! Ionako ćemo vas prije ili poslije uhvatiti.

Budući da iz kuće nije dolazio nikakav odgovor, on je malo izvirio iza zaklona i dodao:

— Obećajem vam da ćemo se prema vama ponašati u skladu s propisima.

Još je nešto htio dodati, ali mu Irwin Doyle nije pružio priliku. Pažljivo je naciljao i povukao obadva okidača na sačmarici. No unionistički se oficir

sklonio iza zaklona prije nego što je plantažer opalio.

Istodobno su se oglasile i puške preostale trojice muškaraca. Dva vojnika su se srušila.

— Pali! — začuo se bijesan povik kapetana.

Odjeknuo je pluton. Kiša metaka sručila se na kuću. Stakla su prštala u sitne komadiće koji su bili opasni gotovo jednako kao i meci. Zrna su se zabijala u dijelove namještaja i ukrasne predmete, a slika Irwinovog oca pala je uz tresak, no branioci — plantaže nije se ništa dogodilo. Debeli drveni zidovi kuće pružali su sigurnu zaštitu od pušcanih metaka. Kad bi pucnjava malo utihnula, brzo bi provirili i opalili prema protivnicima koji nisu bili tako dobro zaklonjeni kao oni. To je stajalo života još nekoliko sjevernjačkih vojnika.

A tada se njihov zapovjednik odlučio na pomalo ludi potez. Naredio je juriš, nadajući se da će tako najbrže okončati sukob. Pretpostavljao je da u najgorem slučaju može izgubiti nekoliko vojnika, no to je po njegovom mišljenju bilo bolje nego i dalje bespomoćno čučati pred samo četvoricom protivnika.

Gonjeni povicima desetara i narednika vojnici su se nerado podigli i potrčali prema zgradi. No tada se iz kuće sasula nova kiša metaka. Vojnici su pretrčali još nekoliko metara, a onda su neodlučno zastali jer nisu očekivali tako žestoki otpor. Još su petorica njihovih poginula prije nego što su se okrenuli i u bijegu vratili iza svojih zaklona. Čvrsto su se priljubili uz zemlju.

– Dobro smo im zapaprili, momci! – grohotom se nasmijao Irwin Doyle. – Vjerovatno im neće tako brzo pasti na pamet da nesmetano švrljaju po mom imanju.

Ostali muškarci raspoloženo su se nasmijali gazdinoj šali. Unatoč opasnosti u kojoj su se nalazili, bili su dobre volje kad su shvatili da su još živi, dok je prostor oko kuće posut mrtvim vojnicima u plavim uniformama. Malo-pomalo potpuno im se vratilo samopouzdanje, koje je u priličnoj mjeri bilo poljuljano kad su shvatili da pred sobom imaju tako mnogobrojne protivnike.

No njihovo veselje nije dugo trajalo. Kad su se već ponadali da su Jenkiji odustali od borbe, iza ambara su začuli glasno kloparanje. U prvom trenutku nije im bilo jasno što se događa, a onda Jin Arkanny preplašeno povikne:

– Pa to je top! Oni dovlače top!

Zabrinuto su promatrali kako se iza drvenog ambara pomalja debela metalna cijev, čije je tamno grotlo bilo upereno prema kući.

Iako je oko srca osjećao zebnju, Doyle se pretvarao kao da uopće nije zabrinut. Prezrivo se nasmijao i promrmljao:

– Ni to im neće pomoći. Vidjet ćete da ćemo ih ponovno natjerati u bijeg, momci!

Ljudi nisu ništa rekli, samo su grčevito stiskali kundake svojih pušaka. Dobro su znali da protiv topa nemaju nikakvih izgleda.

A onda su iza sebe začuli tihu škripu stepenica. Naglo su se okrenuli, spremni da se suprot-

stave iznenadnoj opasnosti. Jedan od njih gotovo je opalio kad je ugledao starog Crnca koji se hramljući uspinjao. U desnoj je ruci držao staru mušketu koja je pripadala plantažerovom ocu, no iz koje već najmanje trideset godina nije ispaljen metak. Mušketa je kao ukras bila obješena u salonu, pa ju je Crnac tamo vjerovatno i uzeo.

– Što je ovo? – ljutito je procijedio jedan od nadzornika.

– Pobuna robova! – odbrusio je drugi i ponovno pažljivo naciljao.

No u tom mu trenutku plantažer nimalo nježno odgurne oružje u stranu.

– Štedite municiju za Jenkije, za to nam je potrebnija – ljutito je rekao.

Zatim je strogim glasom upitao Crnca koji je u međuvremenu došepesao do njih:

– Što, dovraga, ovdje tražiš, Joshua? I to još s tom kremenačom u rukama.

– Došao sam vam pomoći, gospodaru – smireno je odgovorio Crnac.

Doyle ga je zaprepašteno promatrao.

– Zbog čega mi, dovraga, ti želiš pomoći, Joshua? Jenkiji će te nakon moje pogibije najvjerovatnije osloboditi ropstva.

– Ja to ne želim, gospodaru! Ovdje sam rođen, ovdje želim i umrijeti. Vi ste prema nama bili pravedni i nikad nas bez razloga niste zlostavljali. Moja djeca i unučad nisu gladni, a to je najvažnije od svega.

Kad je vidio nedoumicu na plantažerovom licu, Crnac brzo doda:

– Osim toga, ne vjerujem da bi nas Jenkiji oslobodili. Otkako je započeo rat, samo o tome pričaju, ali nisam čuo da je dosad oslobođen jedan jedini crni rob. Nikakav zakon, čuo sam, o tome još nisu donijeli.

– Dobro, kako želiš, Irwin Doyle.
– bilo je sve što je rekao Irwin Doyle.

Više nije bilo vremena za razgovore, jer je upravo u tom trenutku odjeknula strahovita eksplozija i skoro istovremeno u kući se začuo zaglušan tresak. Nekoliko je greda palo sa stropa, a prava bujica žbuke zasula je branioce. No neke veće štete nije bilo, osim lakše ogrebotine koju je zadobio jedan od nadzornika.

Kad su provirili kroz prozor, ugledali su trojicu vojnika kako ponovno namještaju top, koji se od silne eksplozije odmakao nekoliko metara unatrag. Dvojica vojnika ubrzano su punili cijev.

Doyle je pažljivo naciljao i povukao okidač. Jedan od vojnika koji je punio top pao je. Drugi je prestrašeno vrisnuo i bacio se na zemlju, no to mu je malo koristilo, jer su ga u tom trenutku pogodili meci iz oružja dvojice nadzornika.

Preostala dvojica vojnika skočila su iza metalne ploče na kraju cijevi, koja je služila kao zaštita od protivničkih metaka. Po ploči su zabubnjali meci branilaca plantaže, no bila je predebela da bi je probušili.

Irwin Doyle je znao da su samo načas odgodili ono što je bilo neizbježno, ali nije želio to reći svojim ljudima. Nije imalo smisla u njima ubijati volju za daljnjom borbom. Dapače, ushićeno je povikao:

– Vratite se kućama, Jenkiji! Pod suknjama svojih žena bit ćete sigurniji.

Kao odgovor na porugu i smijeh tvrdoglavih branilaca plantaže, sa strane unionističkih vojnika zaorio je novi plotun, odmah zatim i drugi. Pucnjava je uskoro postala pojedinačna, no nimalo nije izgubila na žestini.

Koristeći vatru svojih suboraca, trojica vojnika iza metalnog štitnika na topu povukla su teško oružje nekoliko metara unatrag, iza drvenog ambara do kuda meci nisu dopirali.

Poslije nekoliko trenutaka Irwin Doyle je ponovno ugledao kako se iza ambara pomalja velika cijev. Vojnici su ovoga puta bili oprezniji, pa nisu izvirivali iza sigurne ploče štitnika. Plantažer je znao da ih više ništa ne može spasiti.

– Barem smo tim Jenkijima pokazali da ne mogu nekažnjeno činiti sve što im se prohtije – mrmljao je sebi u bradu.

XIV

Margit je sa zebnjom u srcu promatrala kroz zavjese dugačku kolonu vojnika koja se primicala njihovom imanju. Na čelu povorke jahala su dvojica muškaraca, dok su vojnici hodali pješice. Nekima od njih bile su povezane glave ili ruke, a dvojica ili trojica su s mukom šepali. Na kraju povorke zamijetila je seoska kola koja su vukli volovi. Platno s kola bilo je skinuto, pa je mogla vidjeti desetak ljudskih tijela na kolima. Samo neka od njih su se micala, dok su ostala ležala potpuno nepomično.

Vojnici su još bili predaleko da bi mogla raspoznati njihova lica, no zato je vrlo dobro vidjela plavu boju njihovih uniformi.

Iz prizemlja je začula majčin glas kako užurbano daje posljednje upute crnim služavkama. Osim petorice najamnih radnika, na imanju nije bilo nijednog drugog bijelog muškarca. Njezin je otac prilično dugo oklijevao da se pridruži jedinicama Konfederacije, no konačno je to učinio otprilike dva mjeseca nakon pobjede na Bull Runu. Sljedećih pola godine majka i ona nisu primile od njega nikakve vijesti, a onda su jednog dana dobile pismenu obavijest da je otac hrabro poginuo boreći se za njihove svete ideale. U pismu napisanom krasopisom još je nešto bilo ispisano, no ona na to uopće nije obraćala pažnju. Jedino što je znala bilo je da je otac mrtav, a drugo ionako nije bilo važno.

Začudilo ju je što osim majčinog glasa i glasova crnih djevojaka ne čuje ni jedan muški glas. Zbog toga je još jednom bacila letimičan pogled kroz prozor na kolonu koja je bila još nepune dvije stotine metara od kuće, a zatim je sišla u prizemlje.

Majku je zatekla kako užurbano sprema najvrednije stvari u dvije velike drvene škrinje. Crnkinje su joj u tome pomagale, iako preko volje. Tek kada su ugledale Margit, uozbiljile su se.

— Što radiš, majko? — tiho je upitala Margit.

— Zar ne vidiš? — ljutito joj odvrati gospođa Petters.

— Čini mi se da je za to malo prekasno. Vojnici tek što nisu

stigli — gorko je prošaptala Margit.

— Ipak još imamo dovoljno vremena da sklonimo dragocjenosti i najvrednije stvari prije nego što se Jenkiji pojave. Zar da mirno promatram kako pljačkaju ono što smo tvoj otac i ja desetljećima skupljali? — priekorano je rekla.

Margit joj nije zamjerila na tim riječima. Majka se nakon očeve smrti promijenila. Sa sjetom se pitala gdje je nestala ona vedra i smirena žena, a umjesto nje se rodila sasvim druga Agatha Peteers, jetka i namrgođena.

— Mogla bi mi pomoći, umjesto što tu bespomoćno zapomažeš — dobacila je majka.

Margit joj je šutka pokušala pomoći pomaknuti teške škrinje, ali su bile odviše nenavikle na napore da bi to mogle učiniti.

Još su se neko vrijeme mučile bez vidljivog uspjeha, a onda su začule kucanje na ulaznim vratima.

Margit je protrnula, no nije željela da majka zamijeti kako se uplašila. Zbog toga se hrabro nasmiješila i rekla:

— Ti pričekaj ovdje! Ja ću otvoriti vrata. Već sam navikla s vojnicima.

Gospođa Peteers joj stisne ruku, jer je znala na što je mislila.

Margit je prišla vratima, oklijevajući, kao da želi odgoditi ono što se moralo dogoditi. Pritisnula je kvaku, a zatim samo malo odškrinula vrata. No došljaci su, po svemu sudeći, bili prilično nestrpljivi, jer su gurnuli vrata tako da su ona odletjele gotovo dva metra unatrag.

U sljedećem trenutku u kuću su banula trojica vojnika s upe-
renim puškama. Jedan od njih
je bio oficir. Margit je bila zasli-
jepljena iznenadnom svjetlošću,
jer je u kući vladao polumrak,
tako da nije mogla razaznati li-
ca došljaka.

— Gdje su muškarci? — oštro
je upitao čovjek u plavoj unifor-
mi.

— To i mene zanima — gorko
je odgovorila Margit.

Začudilo ju je što se nimalo
nije bojala, kao da sanja, kao da
se sve to događa nekoj drugoj
osobi, a ne njoj.

— Samo bez izrugivanja, go-
spodice. Tako ćete barem sebe
i nas poštedjeti dodatnih nepri-
lika — umornim glasom rekao
je oficir.

— Ono što sam vam rekla to
i stvarno mislim. Na plantaži su
donedavno bila četvorica bije-
lih muškaraca, no nedugo prije
vašeg dolaska nestali su. I me-
ne, kao i vas, zanima kamo su
se izgubili.

Odjednom se u njoj, ni sama
nije mogla shvatiti zbog čega,
rodio osjećaj za porugu. Na licu
joj se pojavio smiješak i dodala
je:

— Crnci vas vjerojatno ne za-
nimaju?

— Imate pravo, gospodice —
procijedio je oficir.

Zatim je prošao kraj nje, ni ne
pogledavši je. Vojnici su ga sli-
jedili u stopu. Na vratima se po-
javila grupica vojnika koju je
predvodio svjetloputi i crveno-
kosi narednik.

Sjevernjački je oficir u među-
vremenu ušao u prostranu pro-
storiju u kojoj je bila gošpoda
Peteers, sama, jer su Crnkinje
nestale. Skutrla se kraj dviju

drvenih škrinja, kao da ih želi
svojim tijelom zaštititi od uljeza.

Oficir je dodirnuo prstima
obod šešira i nehajno rekao:

— Dobar dan, gospodo! Ne-
mojte nam zamjeriti što ovako
nenajavljeno upadamo u vašu
kuću, ali vjerojatno ćete nas
shvatiti. Na kraju, ovo je ipak
rat, zar ne?

Žena ga je iznenađeno pogle-
dala, jer se nije nadala takvoj
pristojnosti, no ipak nije ništa
rekla.

— Zanima me što je u tim
škrinjama? — upitao ju je mu-
škarac.

— Da se niste približili, ina-
če... — visokim glasom zaprije-
tila je gospoda Peteers.

Ali ju je glas iznenada izdao,
baš kao i snaga, te nemoćno
klone na stolac.

— Inače što? — prijeteći za-
gunda jedan od vojnika koji je
za kapetanom ušao u salon.

Htio je još nešto dodati, no
oficir mu rukom dade znak da
zašuti. Prišao je škrinjama i
površno pregledao što je u nji-
ma, no budući da nije našao ni-
šta zanimljivo, dao je vojnicima
znak da pretraže ostale prosto-
rije u kući. Upravo tada na vra-
tima salona pojavi se Margit.
Oficir se zabuljio u nju kao da
je ugledao utvaru i prošaptao:

— Margit! Zar ste to doista
vi?

Ona ga je tek sada pažljivije
promotrla. Iznenadila se otku-
da sjevernjački oficir zna njezi-
no ime. Na licu joj se pojavio pr-
kosan izraz. Htjela je nešto lju-
tito reći, ali je tada i ona njega
prepoznala. Iako se promijenio
otkako ga je posljednji put vi-
djela, a uz to je bio i u uniformi,
ipak ga je prepoznala.

– Gospodine Armsborough – prošaptala je ne vjerujući vlastitim očima.

– Nekad ste me zvali Joseph – sa sjetom on primijeti.

– Zar poznáš ovoga Jenkija? – zgranuto je upitala gospoda Peteers.

Margit se zacrvenjela, no odmah zatim na njezinom se licu pojavio odlučan izraz.

– Da, majko, poznam ga. Upoznali smo se u Richmondu.

– Što je, dovraga, jedan Jenki radio u našem glavnom gradu?

– nije se prestala čuditi njezina majka.

– Bio je to na jednom primanju, gospodo! – reče oficir.

– Što je jedan prok... što ste vi raditi tamo, gospodine?

– Tamo sam rođen, gospodo. Stoga nije nimalo čudno da sam bio na jednom takvom primanju. Osim toga, moj je otac general u pobunjeničkoj vojsci.

– Mislite u vojsci Konfederacije – zagrižljivo je zagundala gospoda Peteers.

– Kako želite, gospodo, ili još bolje, kada više volite – otmjeno je odgovorio Armsborough.

– Što onda, dovraga, radite u toj... plavoj uniformi?

Oči su joj plamtjele, a grudi joj se ubrzano uzdizale ispunjene gnjevom.

– Stvar izbor, gospodo, kao i sve drugo u životu.

– Ni u snu se nisam nadala da ću te ponovno sresti, Joseph. Pogotovo ne na ovakav način – ponovo se oglasila Margit.

– I ja sam se nadao da će to biti u nekoj drugoj situaciji, no ipak bolje ovako nego nikako – rekao je Armsborough.

Da je i želio, nije mogao prikriti koliko mu je drago zbog toga iznenadnog susreta. Nakon njihovog prvog i ujedno posljednjeg susreta mnogo je razmišljao o njoj. Često je dolazio u napast da je potraži. Budući da mu je rekla da je zaručena, znao je da sve to nema smisla, no srce mu je ipak kazivalo drugo. Kad je već odlučio učiniti ono što su mu osjećaji nalažali, iako to možda nije imalo smisla, shvatio je da prije toga mora ispuniti svoju dužnost. Sve drugo izgledalo bi bez toga nedovršeno i blijedo.

A sada je naišao na nju, i to kad se najmanje nadao. Zato je njegova sreća bila još veća.

– I meni je drago da te ponovo vidim, Joseph, makar i u plavoj uniformi.

XV

Nedugo nakon što smo napustili farmu Lucy Bromton vratili smo se u logor kod Manassasa. Moji pretpostavljeni su mi naredili da na neprijateljskom području ostanem do kraja travnja, a zatim da se s četom vratim, jer se moglo očekivati da će početkom proljeća ratna djelatnost biti pojačana. Sjever je užurbano skupljao vojsku, žureći da nadoknadi poraz koji su pretrpjeli od slabijeg neprijatelja. Zato je svaki čovjek dobro došao u redovima Konfederacije.

Ljudi su bili iscrpljeni od neprestanog ratovanja i skrivanja pred unionističkim vojnicima i milicijom, pa su, na moje veliko čudo, oduševljeno pozdravili odluku kad sam im saopćio da se vraćamo u logor.

Četa se u međuvremenu smanjila na samo desetak vojnika.

U logor smo stigli prije samog početka velikih operacija. Jenkiji su skupili snage i svi su govorili samo o tome kako naši neprijatelji žele osvojiti Richmond i time okončati rat. Navodno su za to skupili vojsku od stotinu devedeset tisuća vojnika, dok naše snage na istočnom ratištu nisu prelazile osamdeset i pet tisuća ljudi. No bez obzira na brojčanu premoć naših neprijatelja, general Lee je smislio prilično rizičan plan. Nakon okončanih pripremних akcija bili smo spremni za sukob.

I doista, 26. srpnja general Lee nas je poveo u napad. Jurišali smo kao bezumni, ne obazirući se na urnebesnu artiljerijsku vatru Sjevernjaka. Ja sam ponovno dobio četu od stotinjak ljudi, ali očito mi nije bilo suđeno da s njom dugo zapovijedam, jer je već na početku juriša gotovo polovica čete izgignula. Gledao sam kako oko mene padaju ljudi i konji pod preciznom vatrom teških topova. U jednom trenutku gotovo sam se onesvijestio kad sam i ja osjetio jaki udarac u leđa, no bila je to, na sreću, samo gruda zemlje.

No unatoč svim tim strahotama, mi smo nastavili jurišati. Nije nas uspjela zaustaviti ni jaka vatra iz lakog oružja kojom su nas obasuli Jenkiji kad smo se približili njihovim položajima. Uletjeli smo među njih urlajući. Naši neprijatelji to više nisu mogli izdržati. Vjerojatno su dobili dojam da se bore protiv protivnika koje je nemoguće uništiti.

Da ne duljim, nakon poraza Sjevernjaka na lijevoj obali rije-

ke Chickahominy oni su se u neredu povukli do doljnog Jamesa. Richmond je bio spašen.

Postao sam umoran od tog ratovanja i potajno sam se nadao da će sva ta krvoprolića uskoro završiti. Ako sam u početku građanskog rata i gajio neke primisli o opravdanosti naše borbe, uskoro sam shvatio da ništa ne može zaustaviti razvoj društva. On se tek nakratko može odgoditi, i to na način na koji smo to mi činili. Iako sam po porijeklu pripadao povlaštenoj klasi plantažera, čiji su interesi dovedeni u opasnost, shvaćao sam da u drugoj polovici 19. stoljeća nema mjesta za naš robovlasnički poredak.

Pokorno sam izvršavao sve naredbe svojih pretpostavljenih. Namjerno nisam želio razmišljati o besmislenosti svega toga što činim, jer sam se bojao da će mi to na kraju rastrojiti živce. Doduše, mogao sam pobjeći u Kanadu, no to ni po koju cijenu nisam želio učiniti. Prvenstveno zbog oca, kojemu bi zasigurno srce prepuklo od tuge i srama kad bi čuo što je njegov sin učinio, ali i zbog Margit. Na kraju krajeva, bio sam njezin zaručnik i pripadali smo istom društvenom sloju. Od mene se očekivalo da nešto učinim, a ja sam bio toga potpuno svjestan, iako me je sve to pritislo kao mora.

Unatoč našim uspjesima na ratnom polju, bio sam mrzovoljan i neraspoložen, jer od Margit nisam dobio nikakve vijesti. Posljednje njezino pismo pročitao sam još dok sam se vratio iz Kentuckyja, ali je i ono bilo napisano negdje u studenom prethodne godine. Ja sam joj

uporno pisao, ali na sva moja pisma nisam dobijao nikakva odgovora. U nekoliko navrata sam tražio dopust, no unaprijed sam znao da od toga neće biti ništa jer je u našoj vojsci svaki vojnik bio potreban, a da ne govorim koliko smo oskudijevali u oficirskom kadru.

A onda se naša ratna sreća promijenila. Izvojevali smo još jednu blistavu pobjedu na Bull Runu, i to samo zahvaljujući mudrosti i ludoj hrabrosti generala Leeja, tako da je i druga godina rata završila relativno povoljno za nas. No 1863. godine snage Konfederacije bile su iscrpljene od neprekidnih borbi, a novih snaga nismo imali. Postalo nam je jasno da se Engleska i Francuska neće uključiti u sukob. Po svemu sudeći, njihove su vlade smatrale da je pametnije ostati po strani.

Činilo se da kod nas više ništa ne ide kako treba. Najviše je zapinjala opskrba. Vojnici su nezadovoljno mrmljali jer su obroci hrane bili sve manji, uz to neukusni. Ništa drugo preostalo nam nije nego da odvojimo odrede za prikupljanje hrane, tako da je snaga naše vojske bila ozbiljno oslabljena.

Ja sam se dobrovoljno javio da ću otići u područje Južne Virginije i tamo prikupiti nekoliko vagona hrane. Na taj mi se način pružala prilika da konačno posjetim roditelje, no u dubini duše na ovaj prilično opasan pothvat odlučio sam se prvenstveno zbog toga da vidim Margit. Znao sam da ćemo morati proći kroz područja koja su u rukama Sjevernjaka, no to me nije nimalo pokolebalo u mojoj odluci.

Moji pretpostavljeni su mi dopustili da po volji odaberem dvadeset ljudi koji će me pratiti. Bez razmišljanja sam se odlučio za narednika Polacka i ljude koji su sa mnom ratovali po Kentuckyju, dok sam preostale odabrao nasumce.

Nakon kratkih priprema krenuli smo na put. Iako mi se žurilo da što prije ugledam one za kojima mi je srce žudjelo, nisam zaboravio na mjere opreznosti. Zbog toga smo kroz područja pod nadzorom Jenkija putovali uglavnom noću. No to nam nije bila neka osobita poteškoća, jer sam dobro poznavao kraj kojim smo se kretali, a osim toga narednik Polack je tamo bio rođen. Stanovništvo nam je bilo sklono, pa je opasnost da naletimo na neki veći sjevernjački odred bila gotovo neznatna.

Kad smo se približili Chase Cityju, doznali smo od nekog farmera da je grad u unionističkim rukama. Odanle su često odlazile jake vojne jedinice koje su obilazile plantaže u široj okolini grada i „uvodile red“. Trnuo sam od pomisli da se mojima nešto moglo dogoditi. Dobro sam poznavao oca i njegovu hirovitu narav, kao i to da je bio pravi Južnjak. Bojao sam se da se kojim slučajem nije čak oružjem suprotstavio Jenkijima. To bi bilo prirodno objašnjenje zbog čega i od roditelja već skoro pola godine nisam dobio pismo. Da se takvo nešto dogodilo i s Margit, nisam smio ni pomisliti.

Nisam želio gubiti ni trenutka. Neizvjesnost me je mučila do ludila. Predao sam zapovjedništvo Polacku, pa požurio kraj imanja Peteersovih, te sam pla-

nirao da ću se već za tri dana vratiti u jedinicu.

Iz opreznosti sam konja ostavio u šumarku koji se nalazio dvadesetak minuta hoda od zgrada na Peteersovoj plantaži, pa sam ostatak puta prevalio pješice. Osjećao sam kako bih najradije pojurio koliko me noge nose samo da što prije ugledam Margit, no prisilio sam se da hodam polagano, pažljivo motreći oko sebe. U mislima sam već zamišljao Margitino oduševljenje kad me ugleda. U džepu sam stiskao kutijicu sa zlatnim prstenom koji sam joj kupio u Richmondu. Odlučio sam da joj prsten dam tek kad ostanemo sami.

A onda su mi odjednom pogled privukli tragovi koji su ostavili mnogi potkovani konji, što je moglo značiti da je tim putem nedavno prošao veći odred konjice.

U meni se istog trena probudio oprez ratnika prekaljenoga u mnogim borbama. Došuljao sam se do drvoreda pred kućom u kojoj su živjeli Peteersovi. U ruci sam stiskao pušku od koje se za sve vrijeme rata nisam odvajao.

Provirio sam između grana, a onda mi je zastao dah.

Pred kućom sam ugledao nekoliko vojnika u plavim uniformama. Odložili su oružje i uživali na poslijepodnevnom suncu. Iz zgrade su upravo izišla još dvojica vojnika, a onda se na vratima pojavio tamnoputi jenkijevski kapetan. S njim u društvu bila je Margit. Po svemu sudeći, on joj je o nečemu veselom pričao, jer se ona slatko smijala.

Zatim ju je u jednom trenutku zagrlio, a ona se privila uz njega i poljubila ga u lice.

Osjetio sam kako sam problijedio. Odjednom mi je gotovo pozlilo, dok mi se zemlja zaljuljala pod nogama. To je trajalo samo nekoliko trenutaka, iako mi se činilo da je prošla cijela vječnost.

Snaga mi se polako vraćala, a s njom je rastao i moj gnjev. Osjećao sam se prevarenim kao nikad u životu, jer sve ono u što sam dotad vjerovao i što mi je davalo snagu da izdržim sve napore, sada se srušilo kao kuća od karata.

Podigao sam pušku i prislonio je uz rame. Pažljivo sam naciljao u čovjeka s kapetanskim oznakama. Ali sam pomakao pušku i iznanada poravnao mušicu na kraju cijevi s Margitinim grudima.

Ona je zbog svega kriva, s gorčinom sam zaključio. Jenkiji su je mogli zlostavljati, silovati, čak ubiti, no očito je da to nije bilo potrebno, jer je sama postala ljubavnica njihovog oficira.

Kažiprst mi je pritiskao okidač, no prije nego što je puška opalila, naglo sam se predomislio. Shvatio sam da bi to bio samo znak moje slabosti i da time ne bih baš ništa postigao.

Spustio sam pušku, a zatim i sam klonuo na zemlju. Grcao sam poput djeteta. Toliko sam toga dotad preko glave prevalio, no ništa me nije tako pogodio kao Margitina nevjera. Osjećao sam da se u meni nešto slomilo, da je jedan dio moje duše zauvijek umro.

Ne znam koliko je vremena prošlo dok sam tako ležao. Bio

sam u stanju potpune tjelesne i duševne klonulosti. Želio sam umrijeti, jer više za mene ionako ništa nije imalo smisla.

Malo sam se pribrao tek kad se već uveliko smračilo. Posrćući sam krenuo prema kući. Na svu sreću, sjevernjačkih vojnika tamo više nije bilo. Vjerojatno su u međuvremenu bili otišli.

Tada mi je postalo jasno da se Margit zapravo opraštala od svoga ljubavnika.

Ulazna vrata bila su otvorena. Iako je u kući vladao mrak, dobro sam poznavao raspored prostorija, pa sam se odmah zaputio do Margitine sobe na katu. Prošao sam kroz prostrani salon, a zatim se popeo stepenicama. Koračao sam tiho, ne stvarajući gotovo nikakav šum. Polako sam pritisnuo kvaku i odškrinuo vrata. Margit još nije spavala. Na malenom stoliću kraj kreveta gorjela je svjetiljka, a Margit je držala u ruci neku knjigu, ali se meni činilo da o nečemu sanjari.

Pomakao sam se i daske su zaškripjele pod mojim nogama. Margit se trgnula i poskočila na krevetu, a zatim me spazila. Oči su joj se u strahu raširile.

U prvom trenutku nije me prepoznala. Vidjela je pušku u mojim rukama i to ju je vjerojatno prestrašilo, no onda je plamičak na svjetiljci jače zati-
trao i obasjao moje lice.

Kad me je prepoznala, tiho je kriknula:

— Patrick! Što radiš ovdje?

Krv mi je udarila u lice kad sam na njezinom licu zamijetio radostan osmijeh.

— Došao sam te posjetiti, Margit — muklo sam rekao.

Činilo mi se da umjesto mene govori netko drugi.

— Koliko sam samo strepila za tebe Pate! No ipak sam dobivala tvoja pisma, tako da sam znala da ti se ništa nije dogodilo.

Krv mi je uskipjela i jače sam stisnuo pušku.

Gotovo sam zaboravio što sam se toga poslijepodneva bio zarekao. No Margit, ako je i zamjećivala što se sa mnom zbiva, ničim se nije odala. Nasmiješila se i rekla:

— Vidim da si u međuvremenu postao kapetan.

— Čini mi se da se ne družiš s oficirima s manjim činom — gorko sam primijetio.

Zbunjeni izraz preletio joj je preko lica, no to je potrajalo samo nekoliko sekundi, a onda se ponovno pribrala. Glas joj je bio dubok i siguran kad je rekla:

— Jasno mi je da ti je poznato sve što se ovdje u međuvremenu dogodilo. Ne znam tko ti je to već uspio reći, ali sada nije važno.

Ništa nisam rekao.

Uzdahnula je i ustala s kreveta. Na trenutak sam se pobojavao da će mi prići, ali je ona prišla komodi, uzela kućnu haljinu i odjenula se. Ponovo je sjela na rub kreveta i nastavila:

— Dok sam bila u kratkotrajnoj posjeti teti u Richmondu, na jednoj kućnoj zabavi upoznala sam mladića koji se zove Joseph Amborough. Svidio mi se na prvi pogled, no ja sam se tada uplašila svojih osjećaja i pokušavala sam da o njemu više ne razmišljam. Na kraju krajeva bila sam tvoja zaručnica.

— A zar to više nisi? Ili si u međuvremenu zaboravila tu

sitnicu? — zlobno sam joj dobio.

— Vrijeme čini svoje, Pate! Ne smatram da je potpuno točna izreka: »Daleko od očiju, daleko od srca«, ali ipak u njoj ima malo istine.

Duboko je uzdahnula i zagledala mi se ravno u oči.

— Lagala bih kad bih tvrdila da o Josephu više nikad nisam razmišljala. Kad je čovjek sam, dani se dosadno vuku, a noći su još duže. Pate. Kad se on ovdje iznenada pojavio, znala sam da je to ljubav. Ja volim tog čovjeka, Pate!

— Hvala ti što si bila iskrena, Margit. Želim ti da se jednom u životu nađeš u sličnoj situaciji kao ja sada.

Shvati sam da je između nas dvoje bilo sve rečeno. Okrenuo sam se i izišao iz sobe. Dok sam izlazio iz kuće, u džepu sam našao maleni smotuljak. Izvadio sam ga i ogorčeno bacio daleko od sebe.

Kad sam stigao do naše plantaže, činilo mi se da mojoj nesreći nema granice. Umjesto roditeljskog doma naišao sam na ruševine. Nedaleko od mjesta na kojemu se nekad uzdizala naša kuća nalazilo se pet grobova. S tugom sam na jednom križu pročitao: IRWIN DOYLE, 1809 — 1862.

Takvo nešto mogao sam i očekivati. Usijana irska glava više je voljela odabrati smrt nego dopustiti da mu se neprijatelji kočepere po imanju.

U sljedeća tri groba bila su pokopana trojica najamnih radnika na plantaži. Zastao sam pred posljednjim u nizu grobova i u nevjerici protrljao oči. U grobu je bio pokopan sta-

ri Joshua. U prvi sam tren pomislio da je poginuo boreći se zajedno sa svojim gospodarom, no odmah zatim odbacio sam tu pomisao kao potpuno nemoguću. Stari Crnac vjerojatno je slučajno poginuo u borbi, pa su ga tamo i pokopali.

Htio sam izreći neku kratku molitvu nad grobovima, ali mi nijedna nije padala na pamet.

Ponovno sam se zaputio prema ruševinama koje su nekad bile naš dom. U njima više nije bilo nikakvog znaka života. Unatoč strahovitoj boli koju sam osjećao zbog očeve pogibije, ipak mi je malo laknulo kad sam shvatio da su barem majka i Johny ostali živi.

Vjerovao sam da ću od naših Crnaca nešto više saznati, pa sam se zaputio prema potleušicama u kojima su stanovali. No ni tamo nisam nikoga našao. Plantaža je, smatrao sam, bila potpuno napuštena.

Kad sam već izgubio svaku nadu da ću pronaći nekoga tko je preživio napad Sjevernjaka, iz visokog grmlja šećerne trske začuo sam neki šum. Čvršće sam stisnuo pušku, spreman da se suprotstavim iznenadnoj opasnosti, no ništa se nije zbilo. Pomislio sam da je šum najvjerojatnije prouzročila neka ptica, a onda sam zamijetio neku spodobu kako izranja iz trske.

— Konačno ste došli, gospodar — rekla je jedna Crkinja.

U čudu sam se zagledao u nju i tek nakon pola minute prepoznao sam Miriam, Joshuinu ženu.

— Što se to ovdje dogodilo, Miriam?

– Došli su vojnici, a stari se gospodar nije htio predati. Borba je trajala gotovo cijeli dan, a onda su Jenkiji vatrom iz topa uništili kuću. Poslije su zapalili cijelo imanje.

– Tko je pokopao mrtve? – muklo sam upitao.

– Ja i moja crna braća.

– Kako to da je tvoj muž poginuo? – nisam mogao da je ne upitam.

– Kad je počela borba, Joshua se pridružio braniocima – zajecala je žena, a onda se pribrala.

Više od svega zanimalo me je što se dogodilo s majkom i Johnjem, pa sam je nestrpljivo upitao:

– A gdje su moja majka i brat?

– Nakon što su vojnici otišli i kad smo pokopali mrtve, gospodarica je oslobodila robove, a zatim je na jedna kola utovarila sve što vam je preostalo i s vašim malim bratom otišla u Petersburg.

To je bilo najpametnije što je mogla učiniti. Sigurno je otišla k svojoj sestri koja je ondje živjela otkako se udala. No o tome nisam želio razgovarati sa starom Crnkinjom. Osim toga sam zaključio da mi je rekla sve što je znala.

– Zašto si ti jedina ostala na plantaži, Miriam, kad si rekla da vas je majka sve oslobodila?

– Ovdje je sahranjen moj muž. Nadam se da će se naći netko tko će i mene pokopati pokraj njega kad za to dođe vrijeme – rekla je.

XVI

Na našoj opustošenoj plantaži više nisam imao što raditi Uz-

jahao sam i požurio prema mjestu na kojemu sam ostavio Polacka i ostale vojnike.

Narednik je bio prilično iznenađen kad me je ugledao. Vjerojatno se začudio što sam se tako brzo vratio, no odlučio je da me ništa ne pita, jer mu je moje smrknuto lice dovoljno govorilo.

U međuvremenu su skupili nekoliko kola hrane, pa smo se mogli vratiti u logor. Mjesno stanovništvo bilo nam je prilično naklonjeno, pa iako su i sami oskudijevali u hrani, svatko je nešto odvojio od svojih skromnih zaliha. Bilo mi ih je žao, jer većina od njih takvu sudbinu nije zaslužila, no kad sam malo bolje promislio, shvatio sam da su svi oni ipak htjeli taj rat.

Bio sam previše potišten da bih dulje razmišljao o tuđim sudbinama. Nakon spoznaje o Margitinoj prevari i otkrića oćevog groba na našoj razorenoj plantaži za mene je život izgubio svaki smisao. Iako se to po mojem vanjskom izgledu nije zamjećivalo, osjećao sam se kao olupina na uzburkanom moru.

I dalje sam ostao u vojsci, ali život za mene više nije imao nikakve svrhe. Zbog toga sam vjerojatno tražio opasnost na svakom koraku. Bio sam među prvim koji su ulijetali u neprijateljske rovove ili kad smo jurišali na njihovu konjicu. No činilo se da me metak nije želio pogoditi ni sablja posjeći. Među vojnicima kojima sam zapovijedao šaputalo se da sam pomjerio pameću i možda su bili u pravu.

A onda se zbio događaj koji me je trgnuo iz duševnog mrtvila. Dogodilo se to nakon bitke kod rijeke Cickaumagua, gdje smo porazili neprijatelja. Odred kojemu sam ja pripadao nastavio je goniti obezglavljene sjevernjačke jedinice. Ja sam jahao na čelu moje čete, a odmah do mene bio je major Balley. Kad smo stigli do nekog šumovitog proplanka, u nevelikoj dolini ugledali smo stotinjak vojnika u plavim uniformama. U neredu su trčali prema obronku na kojemu smo mi stajali. Bili su to sve mahom pripadnici pješadijskih jedinica, dok je jedini konjanik bio oficir koji ih je pokušavao zadržati, no unatoč svim njegovim naporima, to mu nije polazilo za rukom. Neki su vojnici čak odbacili puške da bi mogli lakše trčati.

Nisu nas mogli vidjeti, jer smo bili zaklonjeni iza drveća. Naredio sam vojnicima da sjašu i zauzmu položaje.

Major Balley se cijelo vrijeme smješkao. Prepostavljao sam da se naslađuje pri pomisli na skorošnju pogibiju sjevernjačkih vojnika. Njegova je radost bila još veća zbog toga što su neprijateljski vojnici i podoficiri mahom bili Crnci, jedino je njihov oficir bio bijelac. Znao sam za majorovu mržnju prema Crncim, ali je nisam mogao shvatiti. Bio je pravi mučitelj. Često je koristio svoj položaj da bi se izživljavao na ljudima koji mu nikakvo zlo nisu učinili. Nisam ga trpio i on je to vrlo dobro znao, no meni ipak nije mogao tako lako naškoditi. Bio sam poznat po svojoj hrabrosti i zbog toga sam bio odlikovan s nekoliko visokih odlikovanja.

U nekoliko navrata bio mi je ponuđen viši čin, no ja za takvo nešto više nisam mario. Smatrao sam: postanem li major, više neću moći sudjelovati u borbama kao dosad, a to mi se nije nimalo sviđalo. U glavu mi se uvukla luda misao da želim poginuti na bojnopolju i sve sam činio da se to dogodi, no kao što sam već bio rekao, smrt me jednostavno nije htjela.

Kad se gomila crnih sjevernjačkih vojnika približila na stotinjak metara do nas, major je nestrpljivo povikao:

— Pali!

Njegov me postupak strašno razljutio. Prvo, neprijateljski vojnici nalazili su se na prevelikoj udaljenosti da bi naša vatra mogla biti djelotvorna, no više od toga ljutilo me što je on preuzeo zapovjedništvo u svoje ruke. Iako je bio moj pretpostavljeni, ja sam zapovijedao četom i to je on morao poštovati. U tom trenutku prezirao sam ga više nego ikad prije.

Odjeknuo je pluton i desетка crnih vojnika stropoštalo se na zemlju. Preostali su iznenađeno zastali, a zatim se okrenuli i potrčali prema suprotnom brežuljku. Odjeknuo je i drugi pluton i još nekoliko vojnika je palo.

Kad su preživjeli vojnici stigli do dna doline i već se počeli uspinjati uz strmi obronak, iz šume su izjahali konjanici u sivim uniformama. Shvatio sam da je to četa pod zapovjedništvom kapetana Lasleya, koji je vjerojatno prozreo neprijateljske namjere i odsjekao im odstupnicu.

Sjevernjački su vojnici zastali, a zatim su pobacali oružje i

podigli ruke. Shvatili su da je svaki otpor bezuspješan jer su se našli priklješteni između naših dviju četa.

Naredio sam vojnicima da ponovno uzjašu, a zatim smo se u širokom streljačkom lancu spustili niz obronak. To su učinili i Lasley i njegovi ljudi.

Zaustavili smo se tek kad smo došli na dvadesetak metara do naših protivnika. Bili su prestrašeni kao stado ovaca kojemu se približava čopor vukova. Iz gomile ljudi izdvojio se oficir s kapetanskim oznakama i prišao mi. Isukao je sablju i pružio mi je. Zaprepašteno sam se zagledao u njegovo lice, jer sam u njemu prepoznao čovjeka koji mi je preteo Margit.

— Vjerujem da ćete se prema mojim ljudima ponašati kao prema ratnim zarobljenicima — rekao je trudeći se da mu glas zvuči sigurno, iako nije mogao zatomiti njegovo lagano podrhtavanje.

— Ponašat ćemo se prema njima onako kako su to zaslužili — zaurao je Balley, a onda je tiše dodao, naglašavajući svaku riječ: — Kao prema odbjeglom robovima, gospodine!

— Onda ćete morati prvo ubiti mene — mirno je rekao Arm-
borough.

Iznenadio sam se kad sam spoznao da prema njemu ne osjećam nikakvu mržnju zbog patnje koju mi je nesvjesno zadao. To je vjerojatno bilo stoga što sam smatrao da je glavni krivac za to bila Margit, dok je umjesto njega sasvim lako mogao biti i neki drugi muškarac. Sve što sam u tom trenutku osjećao bilo je suosjećanje prem ovom jenkijevskom ofici-

ru. Pomislio sam kako bih se ja osjećao da sam se našao u sličnom položaju.

Balley se okrenuo prema meni i silovito povikao:

— Naredite svojim vojnicima da otvore paljbu po ovim gadovima, kapetane Doyle!

— To možete učiniti i sami! Ionako vam takvo nešto čini veliki užitak — bijesno sam procijedio.

— Odbijate naredbu svoga pretpostavljenog? Nadam se da znate kakve to posljedice povlači za sobom — viknuo je izvan sebe od bijesa Balley, a na ustima mu se čak pojavila pjena.

— U potpunosti, gospodine!
— tiho sam rekao.

Ne znam kako bi sve to završilo da s istog onog obronka na kome smo se mi nalazili nije odjeknula jaka pucnjava. Nekoliko ljudi oko mene palo je kao pokošeno. Među njima se nalazio i Joseph Arm-
borough. Shvatio sam da smo zbog Balleyeve brzopletosti učinili istu pogrešku kao i četa sjevernjačkih vojnika prije nas.

Ljudi su se u neredu razbjegli na sve strane.

Iz šumarka su počeli izranjati vojnici u sivim uniformama. Koliko sam na brzinu mogao procijeniti, bilo ih je najmanje tri stotine, a iz šumice su još uvijek izlazili sve novi i novi. Pokušao sam srediti obranu, ali je to bilo lakše zamisliti nego učiniti. Oko mene se skupilo samo dvadesetak ljudi koje je predvodio narednik Polack.

Od majora nisam imao nikakve koristi. Čim je započela pucnjava, potjerao je konja i pojurio prema Lasleyevim ljudima, no oni ga nisu čekali, već

su zagrabili uz proplanak niz koji su se prije nekoliko minuta bili spustili. Shvatio sam da je glupo osigurati im bijeg, pa sam doviknuo Polacku da je vrijeme da se i mi povučemo. On mi je dao znak da me je razumio, a onda su vojnici okrenuli konje i pojurili za Lasleyevim ljudima.

Meni je već svega bilo dosta. Odlučio sam da napustim vojsku ako kojim slučajem preživim napad Sjevernjaka. Umjesto da krenem za svojim vojnicima, okrenuo sam konja ulijevo, gdje sam opazio uski izlaz iz kotline. Za mnom je krenulo nekoliko Jenkija, no moj je konj bio brži, tako da su ubrzo odustali od potjere. Vjerojatno im nisam bio osobito zanimljiv, jer su na drugoj strani imali bogatiji plijen.

Nastavio sam juriti, iako me više nitko nije progonio.

Bilo mi je jasno da se nalazim na sjevernjačkom području, pa sam zbog toga izbjegavao putove, već sam se probijao kroz šikare i nenaseljena područja. To je bilo prilično mukotrpno, ali zato sigurnije. Onda sam naišao na napuštenu farmu. U rasklimanom ormaru pronašao sam toliko istrošenu odjeću da je, po svemu sudeći, nitko nije htio uzeti, no meni je dobro poslužila.

Odbacio sam uniformu Konfederacije, pa sam otada mogao slobodnije putovati. Nailazio sam na mnogo sjevernjačkih vojnika koji su se u neredu povlačili. Jednom sam čak naletio na petoricu u plavim uniformama koji su postali pravi razbojnici. Napali su me iz zasjede, no kad su shvatili da od mene ne-

će imati nikakve koristi, odlučili su me ubiti. Nisu očekivali da bih se ja mogao braniti. Iz džepa izlisanog kaputa izvukao sam revolver i ubio njihovog vođu i još dvojicu. Ostali su se u strahu razbježali. Kad su se pribrali, ja sam već bio daleko.

Nakon tog događaja postao sam oprezniji i ponovno sam putovao samo noću. Kod sebe nisam imao novaca, pa me mučila glad. Dok sam prolazio pokraj farmi, potajno bih iskopao krumpir, ali sam ga se uskoro zasitio, nisam mogao živjeti samo od njega. Odlučio sam nešto učiniti kako bih pribavio nešto bolju hranu. To je bilo opasno, ali što, dovraga, u tom ratu nije bilo opasno? Dva dana promatrao sam jednu osamljenu farmu. Do najbližeg naselja bilo je oko petnaestak kilometara. Na to sam se odlučio prvenstveno stoga što sam zamijetio da na farmi žive samo dvije žene. Koliko sam se god trudio, nisam vidio ni jednog muškarca. Pretpostavio sam da su vjerojatno u ratu, ako već nisu poginuli. Jedna od žena bila je stara, dok je druga bila mnogo mlađa.

Trećeg dana konačno sam im prišao. Kad su me ugledale, prestale su raditi. Mlađa žena pograbila je dvocijevku i odlučno je uperila u mene. Ja sam im se u međuvremenu približio na desetak koraka. Na moje veliko iznenađenje ustanovio sam da je mlađa žena ipak Lucy Bronton, kao što sam i predmnijevao. Bila je mršavija nego kad sam je posljednji put vidio, a ni lice joj više nije bilo onako blijedo kao prije. Ona mene nije prepoznala, što me nije nimalo čudilo. Mjeseci lutanja ipak su

ostavili tragove, tako da sam sada vjerojatno bio sjena onog južnjačkog kapetana koji je banuo na njezino imanje.

Tek tada mi je postalo jasno da sam dospio čak u Kentucky.

— Što želite? — osornim glasom upitala me Lucy.

— Pomislio sam da vam je kojim slučajem potrebna muška ruka na farmi... — neodlučno sam rekao.

Iako je bila odjevena u radno odijelo, a lice joj bilo znojno, učinila mi se ljepšom nego kad sam je posljednji put ugledao.

— Znamo mi takve kakvi ste vi. Najpamentije vam je da se što prije izgubite ili...

Nije dovršila prijetnju, već je podigla pušku i uperila je u moje grudi. Ta njezina kretnja govorila je više od bilo kakvih riječi.

— Ne želite valjda još jednom pucati u mene, Lucy? — nasmiješio sam se.

Ona se iznenađeno trgnula i bolje me promatrala, a oda sam u njezinim očima vidio da me je prepoznala. Osmijeh joj se razlio licem.

— Pa to ste vi, Pate! — radošno je uskliknula. — Gdje li je nestao onaj ponosni južnjački kapetan?

— Zgadio mi se ovaj rat, Lucy. Možda bi bilo bolje da sam još onda ostao kod vas okopavati krumpir.

— Nikad nije kasno za takvo nešto. Ako to baš toliko želite, ne morate brinuti. Na farmi ionako ima posla preko glave.

Zahvalno sam joj se osmijehnuo i pomislio da se zbog takve žene isplati započeti novi život.

KRAJ

J. HOLBERS:

DNEVNIK HARRYA BLOOMA

Pustinjski zrak titrao je od vrućine. Žarka sunčeva lopta nemilosrdno je pržila sve pod sobom. U ovom paklenskom kraju život nije dočekivao s dobrodošlicom. Llano Estacado, stotine i stotine kilometara duga pustinja prekrivena užarenim pijeskom, golim kamenjem i stijenjima, bila je zasigurno jedan od najmanje gostoljubivih krajeva na svijetu.

Ipak, toga travanjskog dana 1916. godine nekoliko živih bića kretalo se pustinjom, prkoseći njenim strahotama. Bila su to dva muškarca i četiri konja.

Obojica jahača bijahu mladići od nekih dvadeset pet ili dvadeset šest godina. Izgledali su više nego jadno. Prnje koje su imali na sebi, bile su prekrivene prašinom i slijepljene znojem. Bijahu to žalosni ostaci ne tako davno kupljenih odijela.

Jedan od dvojice mladića bio je visok i krupan. Na glavu je nataknuo stetson ispod kojega je stršio velik, krumpirast nos. Lice mu je bilo pjegavo, obraslo nekoliko tjedana starom, neurednom plavom bradom. Zvao se Harry Bloom, ali je bio poznatiji kao Divlji Harry. Divlji Harry je bio profesionalni pljačkaš.

Drugi se jahač jedva držao u sedlu. Prljava, pocijepana košulja bila je na više mjesta poprskana krvavim mrljama. Jedna velika mrlja bilo je na leđima. Klatio se u sedlu poput pijanca koji teškom mukom uspijeva održati ravnotežu. Blijed u licu poput vapna, zakrvavljenim je pogledom tupo buljio pred sebe. Bio je niži i mnogo nježnije tjelesne građe od Divljeg Harrya. Zvao se Hose Santino, a drugovi su ga zvali Sonny Di-

namitaš. Pod tim ga je nadimkom znala i policija mnogih država. Sonnyeva specijalnost bili su oklopni vlakovi. Bio je pravi stručnjak za eksplozive i različite načine postavljanja mina.

Ni životinje nisu izgledale ništa bolje od njihovih gospodara. Potpuno iznurene, vukle su se kroz pijesak žalosno spuštenih glava. Dva slobodna konja nisu nosila gotovo nikakav teret. Nekoliko pokrivača, mala zaliha hrane i nešto vode u limenoj ploski bilo je sve što su imali na leđima.

Mladići su jahali šutke i veoma polako. Do večeri je Santino više puta padao s konja. Divlji Harry bi tada sjahao, pridigao ga i dao mu malo vode, a onda mu pomogao da ponovno uzjaše. Nakon toga bi nastavljali dalje.

Navečer je paklenu vrućinu dana zamijenila nimalo ugodnija studena noć. Noći su u ovoj pustinji jako hladne, pa su morali svake večeri paliti vatru od sasušenog kaktusa da bi se ugrijali. Dok je Harry podgrijavao na vatri posljednju konzervu graha, Santino je ležao po strani i tiho stenjao.

»Ovo njegovo stenjanje već mi nagriza živce«, pomisli Divlji Harry. »Zašto ga ne mogu jednostavno ostaviti? Ionako će umrijeti prije nego što stignemo u Rosario«.

Okrene se prema Santinu i pruži mu njegov dio graha.

— Evo, uzmi! — promrmlja. Ovaj odgurne tanjur.

— Ne mogu... ne... — izusti tihim, promuklim glasom. — Vode... samo malo... molim...

Harry mu dade da se napije, a u sebi prokune. Ono malo vo-

de što je ostalo jedva bi bilo dovoljno za jednoga od njih. Harry spremi plosku s vodom, izvadi iz bisaga bilježnicu i olovku, te sjedne pokraj vatre.

Divlji Harry otvori bilježnicu. Na posljednjoj ispisanoj stranici bilo je Harryevim nespretnim, dječaćkim rukopisom napisano ovo:

14. travnja 1916.

»Već puna dva dana vučemo se kroz ovu prokletu pustinju. Sonnyu je sve gore, ali nikako da otegne papke. Sinoć smo zakopali zlato. Nismo ga više mogli tegliti, konji bi nam pocrkali, a oni su nam sada mnogo potrebniji. Kad stignemo u Rosario i kada se oporavimo, vratit ćemo se po zlato. Naravno, prije toga moramo biti sigurni da smo izmakli potjeri. Ti rendžeri su prava napast. Slijede čovjeka uporno kao lešinari. Ali da ne moram vući sa sobom Sonnya, lako bih ja njima izmakao. Danas je ravno šest puta pao s konja, osam puta je tražio vode, a tri puta smo morali stati da bih mu promijenio zavoje. Toliko krvvari da mi nije jasno kako je još uopće živ. Zar toliko mnogo krvi ima u čovjeku?«

15. travnja 1916.

»Danas je Sonny pao samo četiri puta, ali je zato dvanaest puta pio vodu, a dva puta po četvrt sata morali smo stati jer je imao neizdržljive bolove. Danas manje krvvari, ali rana mu se, čini se, upalila i počela gnijiti. Zašto ga vučem sa sobom, kao ionako živ neće stići do Rosaria. Ako želim preživjeti, ne smijem biti samilostiv. Sonnyu su dani odbrojeni i ja mu tu ništa ne mogu pomoći. Mogu sa-

mo štetiti sebi ako ga i dalje budem vukao na grbači. Sam imam lijepe izgleda da se izvučem».

16. travnja 1916.

»Jutros mi se učinilo da sam ugledao jahača iza nas. A'ko je to potjera, onda smo gotovo stići će nas sutra prije podneva. Jedino je rješenje da iskoristimo noć da im što više odmaknemo. Ali kako ćemo jahati po mraku kad Sonny nije u stanju voditi konja ni danju?»

Divlji Harry prekine čitanje iz dnevnika, okrene novi list, obliže vrhom jezika olovku, pa zapíše:

17. travnja 1916.

Čini se da ono jučer ipak nije bila potjera. Da je bila, danas bi nas već sustigli. Ili su, možda, ono zaista bili rendžeri, samo su nam izgubili trag. Ako je tako, onda su nas već pretekli, jer danas smo se kretali pravom puževom brzinom. (A što ako nas pričekaju u Rosariu?) Više i ne brojim Sonnyeve padove. Danas se rušio toliko puta da bih morao voditi pismenu evidenciju. Pa kako je moguće da je taj čovjek još uvijek živ? Ponovno je počeo krvariti i stalno je žedan, a vode je ostalo još veoma, veoma malo. Jedva za jednoga da izdrži do sutra. Nema smisla da više odlažem ono što znam da moram uraditi. Oprosti, Sonny, ali takav je život. Uostalom, sam si kriv. Da onako glupo nisi istrčao pred pušku onom policajcu iz vlaka, sada ne bi bio ranjen, a ja ne bih morao činiti ovo što sada moram. Good by, Sonny! Život pripada živima, a ti si već jednom nogom u grobu. Uostalom,

ja nemam namjere da ti se pridružim. Bar ne uskoro».

To su bile posljednje riječi koje je te večeri Harry Bloom zapisao u svoj dnevnik. Nakon toga zamijeti da je jedan čist list iz bilježnice istrgnut. Nije se mogao sjetiti kad ga je istrгнуo, ali to ga nije dugo zabrinjavalo. Spremi bilježnicu i olovku u bilsage, a onda legne kraj vatre i umota se u pokrivač.

* * *

»Kasnog poslijepodneva, 18. travnja, u pogranični gradić Rosario dojahao je jahač vodeći sa sobom još tri slobodna konja. Bio je to Divlji Harry Bloom.

Čim je smjestio konje u gradskoj štali, zaputi se prema jedinom hotelu u gradu, hotelu »Victory«. Kad je, onako prljav i pocijepan, upao u predvorje hotela i još s vrata zatražio najbolji apartman, recepcionar se zablenuo u njega kao da pred sobom vidi neko davno izumrlo pretpotopno čudovište.

— Jesi li me čuo? — ponovi Harry. — Želim najbolji apartman, sobu, bilo što, samo da je najbolje u ovoj rupi!

Recepcionar ga pogleda otprilike onako kako biste i vi pogledali odrpanog skitnicu koji vam kaže da namjerava kupiti kakvu raskošnu vilu.

No Harry izvuče iz džepa vrećicu sa zlatom, koju je, kada je zakopavao zlato, zadržao »da im se nađe pri ruci« dok se ne vrate po ostalo. Istrese jedan dio iz vrećice na stol ispred recepcionara, a ovaj ponovo raskolači oči, ali sada u drukčijem smislu.

— Izvolite sa mnom, gospodine — reče glasom koji je pod-

sjećao na ptičji cvrkut. — Za takve goste imamo nešto posebno.

Gledao je u Harrya kao da gleda u božanstvo koje se igrom slučaja spustilo na zemlju baš u Rosariu.

Harry je dobio najbolju sobu u hotelu.

Pošto se okupao i dobro najeo, prvo što je uradio bilo je da se zavalio u krevet i odspavao punih četrnaest sati.

Sutradan, pošto je doručkovao i prošvrljao malo po gradu, vrati se ponovno u hotelsku sobu, zavalio su na krevet i uzme bilježnicu. »Jučer nisam pisao« pomisli, »zato ću to morati uraditi danas«.

Lizne vršak olovke i zapiše:

18. travnja 1916.

»Jutros sam napustio Sonnya. Bilo mi je teško, ali sam znao da to moram uraditi. Ako budem jahao sam, još danas mogu stići u Rosario. Sa Sonnyem bi taj put trajao tri puta duže, a za to vrijeme bismo uginuli od žeđi. On se više uopće nije mogao održavati u sedlu. Toliko je bio nemoćan. Jučer sam pola dana morao jahati uz njega i pridržavati ga. Osim toga, kad bih i uspio stići s njim u Rosario, morao bih zatražiti liječničku pomoć, a to bi odmah pobudilo sumnju. A pitanje je da li bi i uz liječničku pomoć preživio. Rana mu izgleda užasno. Upaljena je i gnojna, a jučer nam je nestalo čistih zavoja.

Kada sam ga jutros ostavio, još je spavao. Cijelu noć ga je tresla groznica i mučili jaki bolovi. Zaspao je tek pred zoru. Nisam ga htio buditi. A zašto i da ga budim? I što bih mu re-

kao kad bih ga probudio? Iona-ko će, kad se probudi, sve biti njemu jasno. Uostalom, nije on nikakvo mamino razmaženo derište, on je profesionalac i dobro je znao što ga čeka ako pogriješi u ovom poslu«.

Pošto je napisao ovu posljednju rečenicu, Harry se sjeti događaja koji su se zbili prije desetak dana, točnije — 9. travnja.

Toga dana on, Sonny i još šestorica napali su transportni vlak za Austin. Vlak je prevozio veliku količinu zlatnog praha iz kalifornijskih nalazišta. Vagon sa zlatom bio je treći po redu iza lokomotive i čuvala su ga četiri policijska službenika. U pretposljednem vagonu nalazio se odred vojnika koji su bili iz Frisca prekomandirani u Austin, a ujedno su bili i oružana pratnja vlaka.

Harry, Sonny i ostali dobro su poznavali taj raspored zahvaljujući jednom službeniku Kalifornijske banke, koji im je i prije već nekoliko puta slao informacije o zlatnim pošiljkama iz Kalifornije.

Plan koji su smislili bio je prilično jednostavan: zaustaviti vlak na nekom pogodnom mjestu, provaliti pomoću eksploziva u vagon sa zlatom i pobiti policajce. Prije toga trebalo je na neki način onemogućiti vojnike da priteknu u pomoć policajcima u vagonu sa zlatom.

Sonnyeva je zamisao bila da u tu svrhu iskoriste jedan tunel kroz koji je vlak morao proći nakon stanice Pricetown, šezdesetak kilometara ispred Amarilla. Kompozicija je bila prilično dugačka i Sonny je namjeravao zaustaviti vlak kada bude

izlazio iz tunela, ali tako da nekoliko posljednjih vagona još ostane u tunelu. Tunel će dan prije toga minirati, što nije bila neka velika poteškoća, jer su eksploziva imali dovoljno, a Sonny je bio pravi stručnjak za miniranje takve vrste. Čim vlak stane, aktivirat će eksploziv i obrušiti jedan dio tunela. Nekoliko posljednjih vagona, među njima i vagon s vojnom pratnjom, ostat će zatrpani.

— Kako ćemo zaustaviti vlak? — upitao je tada Divlji Harry.

— Kad vlak bude izlazio iz tunela, razvalit ćemo prugu ispred njega dinamitom na određenoj udaljenosti od tunela — odgovorio mu je Sonny. — Naravno, to ćemo podesiti tako da vlakovođa bude morao zaustaviti vlak točno toliko koliko nam bude odgovaralo.

U početku je sve teklo točno onako kako je Sonny bio zamislio. Čim je lokomotiva vlaka sa zlatom izjurila iz spomenutog tunela, Sonny je digao u zrak jedan dio pruge ispred vlaka. Vlakovođa je uspio zakočiti nekih desetak metara ispred uništenog dijela pruge. Tri posljednja vagona ostala su u tunelu. Odmah zatim Sonny je aktivirao i eksploziv kojim je bio miniran tunel. Eksplozija je urušila jedan dio svoda tunela na samom izlazu. Vagon s vojnicima, ukoliko i nije bio zatrpan, bio je odsiječen od ostalog dijela kompozicije.

Trebalo je izvesti najteži i najopasniji dio posla: provaliti u oklopni vagon sa zlatom.

Vagon je bio izrađen od specijalnog čelika. Dvostruka vrata, pojačana čeličnim okovom,

mogla su izdržati topovsku paljbu, ali Sonny je tvrdio da će ih njegov eksploziv pretvoriti u prašinu. Ostali su mu vjerovali. Nije to bilo prvi put da je Sonny Dinamitaš stvarao čuda.

Čim je vlak stao, jedan je policajac provirio kroz prozorčić na oklopnom vagonu, ali je istog trena nestao, jer su napadači smjesta na njega osuli paljbu.

— Pucajte, stalno pucajte! — dovikne Sonny Harryu, pa se zaputi u luku, sakrivajući se iza stijena, prema sredini kompozicije.

Tu su se nalazili teretni vagoni, pa je postojao najmanji rizik da ga netko pogodi ili, još gore, da pogodi eksploziv koji je ponio sa sobom.

Što je brže mogao pretrčao je uski brisani prostor od zaklona do vlaka. Tada je netko zapucao na njega. Vjerojatno je to bio netko od naoružanih putnika iz dva putnička vagona na početku kompozicije, jer su policajci u oklopnom vagonu bili pod stalnom paljbom Harrya i ostalih napadača. Metak je okrznuo kutiju s eksplozivom, ali se Sonny već idućeg trenutka bacio na zemlju i otkotrljao ispod vagona. Vukući tešku kutiju s eksplozivom, započne se šuljati ispod vlaka prema vagonu sa zlatom. Kad je nakon dvadesetak minuta tog mučnog pužanja napokon stigao ispod oklopnog vagona, oko njega su na sve strane prašili meci.

— Samo da me ne pogodi netko od ovih mojih glupana — promrmlja poluglasno Sonny. — To bi stvarno bila nesreća.

Bez nekih posebnih poteškoća uspio je pričvrstiti eksploziv

na donji dio vrata. Pošto je uključio mehanizam za tempirano paljenje, zaputi se natrag na isti način na koji je i došao – šuljajući se ispod vagona.

Upaljač je podesio tako da aktivira eksploziv za nekoliko minuta. Smatrao je da će se moći lakše udaljiti, jer mu neće smetati nikakav teret. Ali je sve bilo drukčije nego što je očekivao. Počela ga obuzimati panika.

– Spor sam, suviše sam spor – grozničavo je govorio sam sebi – ako ne stignem na vrijeme do zaklona, gotov sam. Nastradat ću od vlastitog eksploziva!

U žurbi je pravio nespretne kretnje i sve češće je zapinjao o neki kamen, tračnicu. To je još više usporavalo njegovo kretanje i pojačavalo u njemu strah. Učini mu se da je prošlo užasno mnogo vremena, pa pogleda na sat.

Još samo tri minute! Ne smije više ni trenutka ostati ovdje!

Iskobeljao se ispod vagona i potrčao prema stijenama iza kojih su bili sakriveni Harry i dvojica napadača.

– Lezi, Sonny! – zaurao je Harry čim ga je spazio.

Ali Sonny ga nije poslušao. Nastavio je trčati prema zaklonu, dok su oko njega fijukali meci policajaca. Srušio se pogođen u leđa, nekoliko koraka ispred zaklona. Upravo kada su ga Harry i još jedan napadač odvukli iza stijena, odjeknula je eksplozija.

Eksplozija je pobila sve policajce u vagonu, osim jednog, ali je i taj bio više mrtav nego živ. Vrata vagona razletjela su se u paramparčad. Bili su u pravu

oni koji su tvrdili da je Sonny kadar učiniti čuda. No ovo je bilo njegovo posljednje čudo.

Što se dogodilo nakon toga, pa do trenutka kad su Harry i Sonny zakoračili u pustinju Llano, kratka je priča. Samo pola sata nakon što su pokupili zlato i pojahali na zapad, naletjeli su na odred teksaških rendžera. To su bili rendžeri iz Austina, koji su se iz Santa Fea vraćali u svoj garnizon.

U sukobu s rendžerima poginula su trojica od šestorice ljudi koji su s Harryjem i Sonnyem napali vlak. Ostala trojica su ranjeni i uhvaćeni. Harry i Sonny uspjeli su nekako pobjeći. No da bi nevolja bila veća, Sonny je tom prilikom pogođen još jednim metkom – ovoga puta u nogu. Ali rana na leđima, koju je zadobio za vrijeme napada na vlak, bila je kudikamo opasnija.

* * *

– Da, Sonny je sam kriv – zaključi Harry svoje misli, pa zaslini vršak olovke i zapiše:

»U Rosario sam stigao danas, oko šest poslije podneva. Unajmio sam najbolju sobu u hotelu i najeo se do grla. Nakon toga sam, kao top, odspavao punih četrnaest sati.«

19. travnja, 1916, Rosario

»Jutros poslije doručka malo sam prošetao po gradu i oprezno se propitao za rendžere. Ono što sam doznao naprosto me oduševilo. Rendžeri su ovdje bili prije dva dana. Nisu se zadržavali, već su smjesta produžili na zapad. Čini se da su u pustinji zaista izgubili naš trag, a onda ga zamijenili s tragom neke dvojice kopača koji su također

jahali kroz pustinju za Rosario, u isto vrijeme kad i ja i Sonny. Ta dvojica stigli su u Rosario prije tri dana, točnije, 16. travnja poslije podne i (lude li sreće!) nisu se zadržali u gradu ni pola sata. Iz nekog razloga veoma im se žurilo, pa su istog poslijepodneva odjahali dalje. I da bi stvar bila još nevjerojatnija, ta su dvojica također vodili sa sobom dva tovarna konja, a po opisu su nalikovali na Sonnya i mene. Kad su rendžeri sutradan stigli i saznali za ovu dvojicu, smjesta su pohitali njihovim tragom.

Što sada da uradim? Jedno je sigurno: ne smijem se duže zadržavati ovdje u Rosariu. Čim rendžeri otkriju da su se prevarili, vratit će se ponovno ovamo. Lijepo je kad čovjeka prati sreća, ali je isto tako glupo oslanjati se na nju. Zato već sutra ujutro bježim odavde. U nekom većem gradu odmorit ću se nekoliko dana, a onda natrag u pustinju, po zlato.*

Iz Rosaria je Harry Bloom otišao u San Antonio. Tamo je proveo tjedan dana, trošeći zlato što ga je ponio sa sobom, a onda je, kao što je i zapisao u svoj dnevnik, krenuo ponovno u pustinju po mnogo veći ostatak. Krenuo je sam, sa tri svježa tovarna konja i s prilično velikom zalihom hrane i vode.

Nakon pet dana jahanja, bez nekih posebnih neprilika, osim što ga je drugi dan zahvatila manja pješčana oluja, stigao je do mjesta gdje je zakopao sanduk sa zlatom. Srce mu je zaigralo od radosti. Skočio je s konja, pa rukama stao razgrtati pustinjski pijesak, koji je prekri-

vao sanduk. Dok je kopao, tiho je pjevao:

Oh, Molly, Molly,
Kad bi znala...

Kad je otkopao sanduk i podigao poklopac, ugledao je ponovno one divne, uredno složene male vrećice. Svaka je na sebi imala utisnut žig Kalifornijske banke i sadržavala pola kilograma zlatnog praha.

Ali osim vrećica sada se tu, u sanduku, nalazilo još nešto. Bio je to presavijen list bijelog papira. Harry je odmah prepoznao list iz svoje bilježnice. List je bio ispisan olovkom. Divlji Harry ga raširi i počne čitati:

*»Dragi Harry,
nadam se da prepoznaješ rukopis svoga prijatelja Sonnya. Kao što znaš i sam, ja sam sada mrtav, i to najviše zahvaljujući tebi, dragi Harry. Da me ti nisi onako lijepo ostavio ranjenog i iznemoglog u pustinji, tko zna, možda bih poživio još dugo.*

Vjerojatno si odmah prepoznao i ovaj list papira. To je list iz tvoje bilježnice. Istrgnuo sam ga one večeri kad si kopao rupu za zlato i napisao sam ovo pismo. Prije toga sam malo zavirio u tvoje zabilješke. Oprosti, Harry, ali nisam mogao odoljeti. Imao sam za sve to vremena više nego dovoljno, jer i sam znaš koliko si dugo kopao onu rupetinu.

Dok sam pisao, bio si zauzet kopanjem i ništa nisi zamjećivao. Kad si završio i legao, pričeka sam da zaspiš. Bio sam već tada sasvim iscrpljen i slab poput malog djeteta, ali sam ipak smogao snage da se došuljam do mjesta gdje si zakopao sanduk sa zlatom. Otkopao sam

ga, otvorio i ubacio ovo pismo. Zatim sam ga ponovno zatrpao i odšuljao se natrag do svog ležaja. Ti si za to vrijeme spavao kao top.

Još jednom, Harry, oprosti što sam gurao nos u tvoje intimne bilješke, ali čitanje tvoga dnevnika nije mi bilo potrebno da bih saznao koliki si pokvarenjak. Znam ja to već odavno, dragi Harry, još odonda otkako si jednom Milleru pucao u leđa. Sjećaš li se toga, Harry! Uradio si to zato kako bi izbjegao da mu platiš kockarski dug. Poslije si se ispričavao kako te je on izazvao i kako je borba bila poštena. A jednom ti je spasio život. Prokletniče!

Tisuću puta sam razmišljao kako bi dobro bilo da te napustim ili još bolje – da te pošaljem do vraga, pa na taj način sačuvam i druge ljude od tvoga 'prijateljstva'. Ali nisam mogao. Bio si mi potreban. I još nešto: bez obzira na to koliko to sada glupo zvuči – volio sam te.

Da, volio sam te. Bio si sposobniji i inteligentniji od svih onih vucibatina s kojima sam jahao prije nego što sam tebe sreo. Mislio sam: momak je nadaren, to je najvažnije. A to što si imao zmijski karakter, nije važno. Odlučio sam da budem malo oprezniji, i to je sve. Ali sam se prevario. Nisi ti zmija,

Harry. Zmija je suviše plemenita životinja da bi se uspoređivala s tobom.

Sad znam, dragi moj Harry, ti si jedan najobičniji kojot, plašljivi i podmukli lešinar i uopće me ne čudi što si mi ovo uradio. Zbunjuje me jedino to kako me nisi ostavio prije, već prvog dana kad smo zašli u ovu prokletu pustinju.

Možda ipak u tebi postoji bar trunka onoga što se zove savjest? Ako postoji, ne boj se, neće te još dugo mučiti.

Sonny

P.S. Sjećaš li se onog malog paklenog stroja koji sam izradio u Friscu, prije mjesec dana. I njega sam one večeri stavio u sanduk, ispod vrećice sa zlatom. Podizanjem poklopca na sanduku ti si ga aktivirao.

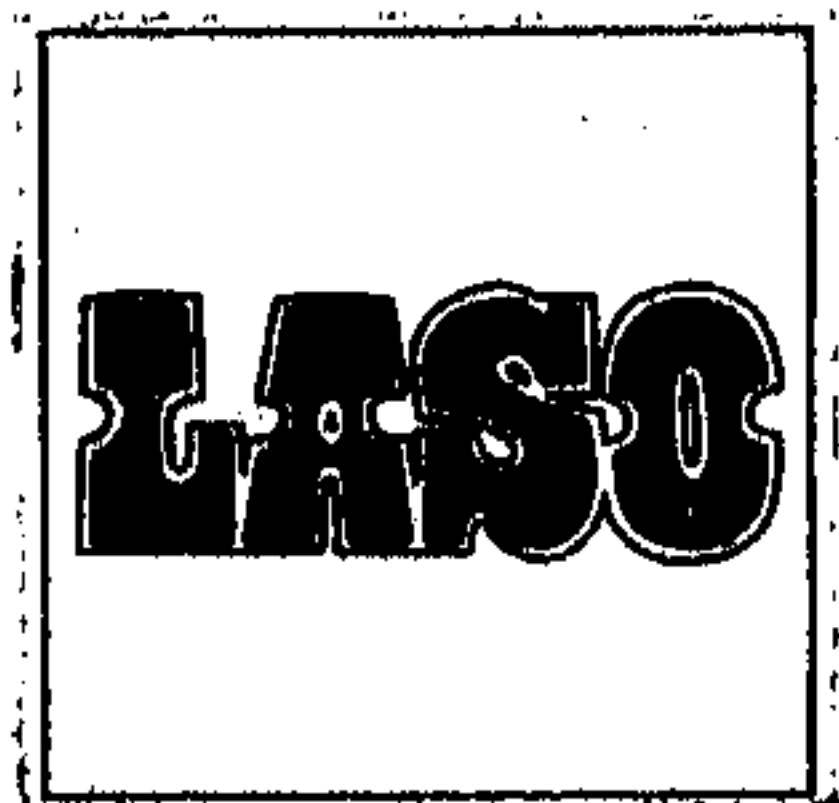
Good by, Harry!*

Zaglušna eksplozija proparala je vrući pustinjski zrak. Kad se nakon nekoliko minuta oblak dima i prašine razišao, sve je ponovno bilo kao i prije. Pustinja je nastavila svoj jednolični život pod užarenim nebom.

Pa ipak nije baš sve bilo isto kao prije. Kaktusi, koji su rasli u blizini mjesta eksplozije, neobično su svjetlucali. Njihove mesnate, bodljikave grane bile su posute zlatnom prašinom.

U PRIPREMI:

Robert MacLeod:
ZASJEDA U KANJONU

Cijena pretplate za godinu dana iznosi 22.460 d, a za šest mjeseci 11.230 d. U cijenu je uračunat i pretplatnički popust. Pretplata se uplaćuje općom uplatnicom u korist računa: NIŠPRO »Vjesnik«, Interna banka, Zagreb, broj 30101-833-2052 (00027 – LASO). Cijena inozemne pretplate za šest mjeseci: DM 33,00, ASCH 234,00, SFR 27,00, HFL 37,00, SKR 116,00, FF 109,00, US\$ 17,00 (avionom US\$ 20,20), C\$ 24,00 (avionom C\$ 28,30), Australia £ 12,00 (avionom £ 15,00). Uplata na devizni račun 30101-620-16-3252051 kod Udružene banke Hrvatske, Zagrebačka banka, Zagreb (za »Laso« izdanje OOUR-a IRO)

Ekonomska propaganda »Vjesnik«, Agencija za marketing Zagreb, Trg bratstva i jedinstva 6. Zadnja kolor stranica 400.000 d, c/b stranica 250.000 d. Oslobodeno plaćanja poreza na promet, mišljenjem Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu SRH broj 2935/7-1973 od 26. XI 1983. Rukopisi se ne vraćaju.

Dobar savjet zlata vrijedi

SAM SVOJ MAJSTOR

desna ruka u vašem domu

Ne razbijajte glavu ako morate hitno riješiti neki problem.

U SAMU ćete otkriti najpovoljnija rješenja uz detaljne prikaze praktičnih izvedbi.

Pri obnovi kuće ili stana, kod raznih popravaka i pregradnji, u slobodno vrijeme koje želite iskoristiti za neki dodatan posao ili hobi

SAM vam nudi sve u kitu — od ideje, materijala alata, izvedbe do stručnih savjeta.

Pišite nam SAM je vaš list

Kritike, pohvale i prijedlozi, podjednako su dragocjeni.

Pod ruku sa SAMOM, ukorak s razvijenim svijetom

**Redakcija SAM SVOJ MAJSTOR,
Avenija Borisa Kidriča 2, 41020 Zagreb.**
